

10 ¶ Quæ cum ita sint, ideo Lycurgus id prudenter, vt cætera omnia, statuit, virgines sine dote nubere: ne propter opulentiam colerentur, vt tradit Plutarchus in vita illius, & in Apophthegmatis Laconicis: aut vt scribit Iustinus li. iij. (quod tamen in idem recidit) vt seuerius matrimonia sua viri coërcerent, cum nullis dotis frangis tenerentur. Quanquam scio, Aristotelem contrarium de eo scripsisse lib. ij. Politicōn. c. vij. cum arguit leges Lacedæmoniorum, quarum lator Lycurgus ipse fuit, quod dotes magnas dari permitterent: cum melius fuisset, vt nullam, aut paruam, aut mediocrem esse constitutam. Aelianus autem libr. vj. Variæ Histor. priori sententiæ ad stipulatur, scribens, legem esse Spartanis, vt matrimonia nulla dote intercedente contraherēt. Porro Solon, & ipse legislator, & vnus præterea ex septem Græciæ Sapientibus, ex matrimoniis cæteras dotes sustulit, tres tantum vestes, & quædam parui empta vasa, aliud præterea nihil nuptam secum importare iubens: vt & tradit ipse Plutarchus in vita illius. Sed & Chilo, qui & ex septem Sapientibus fuit, monebat vxorem humilem, apparatu modico esse ducendam, vt scribit Laërtius: ne scilicet pro vxore dominam domum accerfas: de quo & nos paulò post dicemus. Quibus concinens Cato ille Censorius, quem vel vnum illis septem opponere possum, (si tamen is est, quod multi existimant: ego nunquam putau) ita monet:

*Vxorem fuge ne ducas sub nomine dotis.
Quem versum ita vertit Græcè Planudes,
μη ποτε λαριδίην ἀλοχον ἄγης ἢς φέρην.*

11 ¶ Itaq; qui vxorem ducunt ingenti dote & matrimonio refertâ, aut aliàs nobilio-rem, iam non sunt domini, non superiores, non mariti, nō deniq; pares: sed potius famuli, & inferiores, non vxores, sed dominas habêtes: quales illi fuisse videri possunt, qui (vt scriptum reliquerunt Iurisconsulti) vxores suas dominas vocabât, in l. vxorem, in prin. D. de leg. iij. Peto (inquitbat Bardus ille) à te domina mea, vbi Alber. id expedit, & in l. Titia. §. qui Marco. D. de annu. leg. vbi vir quispiam fracti (vt reor) atq; abiecti animi nō dominâ solùm vxorem vocat, sed sanctissimam adiicit, vt & Alber. ibi no. & illum quoque tex. ad id expendit Bal. in l. vlt. col. ij. ver. quid si testator. C. de indic. vidui. Similiter in l. vlt. §. vxori, vbi hoc ponderat Nicol. Neap. D. de aur. & arg. leg. & in auth. qui. mo. nat. effi. legi. §. illud quoq; vbi annotat Angnisi fortassis illi gratia honoris id ipsum faciebant, vt dicit Bar. conf. 2. 4. 4. fuit quidam de Alsifio, col. vl. & Lucas Pen. in l. quicumque, col. iij. C. de rem. li. xij. Sicut & Claudius Cæsar, qui, vt erat stupidi ingenij, non modò Messalinam vxorem dominam vocabat, sed & alios ciues Ro. dominos appellabat, autore Suetonio,

12 ¶ Quanquam ea vxorum appellatio & à Græcis profecta videri potest, qui vxorem δέσποιναν, id est, dominam dicunt, vel teste Homero libr. iij. Odyssæ, cum dicit de vxore Nestoris:

*τῆ δ' ἄλοχ' δέσποιναν λέχ' πόρῳινε γ' εὐνίῳ.
Huius vxor domina lectum parauit, & cubile. Et lib. vij. in fi. de vxore Alcinoi:
Ἄλκιν' δ' ἄρα λέχ'τ' ἀμυθ' δ' ἴμ' ὑψ' ἰδίο
ῥαε γ' ἡμῶν δέσποιναν λέχ' πόρῳινε γ' εὐνίῳ.
Alcinous autem dormiuit in conclauis domus altæ:
Ἰαχτὰ αὐτὴν vxor domina lectum parauit, & cubile.
Menandro quoque in Plotio, apud Gellium lib. ij. c. xxij,
Ἦ γ' εὐγῶσ' αὐτῆς με γῶν δέσποιναν. Id est,
Tum me cunctis notum vt faceret vxor heræ.
Quod & ipsum tradit Epictetus Philosophus, & ipse Græcus, in eo libro, cui titulus est, Enchiridion, c. ly. vbi de officio & cura viri erga vxorem differens, Mulieres, inquit, statim à decimo quarto anno dominæ vocantur. his enim viri ob concubitu blandiuntur. Subdit tamen: Monendæ igitur sunt, apud nos in honore esse nihil ob aliud, nisi vt modestæ sint, & virum reuereantur.*

¶ In

13 ¶ In quem etiam sensum existimat Seruius dici posse illud Virgilianum li. vj. Aen. *Et Latini quoque.* *Hi dominam Diis thalamo deducere adorti.* Quamquam sunt, qui aliò referant. Sed ad id referendum puto illud Catulli in Epithalamio Iulæ & Mallij:

*At domum dominam voca,
Coniugis cupidam noui.
Illud quoque Papinij lib. j. Syluarum, in Epithalamio Stellæ & Violantillæ,
Tu modò fronte rosas violis, modò lilia mista
Excipis, & domine niueis a vultibus obstas. Et paulò post:
Quamuis Ausonij multum gener ille petitus
Matribus, edomui victum dominæ que potentis
Ferre iugum, & longos iusti sperare per annos. Rursùmque:
Dulcia cum domine dexter commubia vultus
Annuit, & cætera.*

Et illud Ouidij ad vxorem lib. Tristium iij. Eleg. item iij. *Nuntiet huc aliquis dominam venisse, resurgam. Et paulò post:
Nec domine lacrymis in nostra cadentibus ora
Accedent anime tempora parua meæ.*

In quibus locis Ouid. vxorem dominam vocat. Et illud eiusdem in epistola Laodamia ad Protefilaum:

*Causa tua est dispar: tu tantum viuere pugna,
Inque pios domine posse redire sinus. Et rursum in eadem Epistola,
Ille feruens domine mandata recentia secum
Pugnabit cautè, respicietque domum.*

Item illud Iuuenal. Posthumium quempiam de vxore alloquentis,

*Ferre potes dominam, saluis tot vestibus, vllam?
Illud quoque Valerij Martialis lib. rr. in Paulam, epig. viij.*

*Hærebit domine vir comes ipse sue.
Et lib. xij. in Bassum, Epigram. xcviij.*

*Vxor cum tibi sit puella, qualem
Votis vix petat improbus maritus,
Diues nobilis, erudita, casta,
Rumpis, Basse, latus, sed in comatis,
Vxoris tibi dote quos parasti.*

*Et sic ad dominam reuersa languet
Multis mentula millibus redempta.*

Sed & Diuus Adrianus vxorem Nataliam dominam vocare solitus est, sicut & illa è diuerso virum dominum, id in eius vita referente Iacobo à Voragine: non unquam enim & hos alioqui contemnendos autores citamus. Et è nostris Io. An. Milanciam vxorem dominam appellat, tum in c. cum secundum. col. j. de præb. tum in c. qui prior, col. pen. de regul. iur. lib. vj. in merc.

Diuus Adrianus uxorem dominam uocabat. Io. Andr. quoque.

14 ¶ A quibus etiam illud, opinor, processit, quod Itali, & Hispani, & magna pars Gallo- rum matronas vulgò Damas vocant. Quod tamen tractum possit videri ab ipsis quoque Græcis, quibus etiam vxor dicitur δάμας & δάμαρς. Nam Plinius alioquin grauis autor & antiquus lib. xxxij. c. iij. feminas indiscriminatim dominas appellat, cum inquit: Et inserta margaritarum pondera è collo dominarū auro pendentia. Et è nostris Accursius in l. si ignorans. D. loca. cum loquitur de domina more meretricio incedente. & in l. ad egregias. D. de iureiu. rursumq; in l. medicos, in verbo deduci. & iterum in verbo, exhiberi. C. de profef. & med. lib. x. In quibus locis de domina loquitur, id est, muliere, quæ, vt ait, inuita in iudicium deduci, vel exhiberi non debet, per tex. in l. j. C. de offi. ciuil. iudi. Et alia glo. sing. in c. odi. xxiiij. q. j. dicēs inibi esse arg. contra scholares, qui vadunt ad ecclesias, vt videant dominas. Sed & Bal. confi. ccclxxx. tam profunde, col. vl. ij. Et in isto (inquit) negotio ad commu-

Dama. Fecimine passim domine uocantur. Plinius ita eas uocat. Accursius Glo. decreti.

Baldus.

17 Ex nostris autem Barb. in d.l. si diuortio. col. pe. de verb. oblig. & Nicol. Perusinus consistorialis aduocatus, in tract. successio. ab intestato, in j. parte principali, in vj. specie filiorum, vers. secundus modus legitimandi, qui est in xliij. col. & Maria. Socin. consil. 35. circa predictam. col. ij. huic sententiae addunt calculum, & in eam citant finem illius carminis Ouidiani in Epistola Deianira ad Herculem, autore tamen Tacito:

Si qua uoles apte nubere, nibe pari.

Et ante illos citauerant Bal. in authen. res. qua. col. pen. vers. vlti. no. C. commu. de leg. & Io. Fab. in rub. Inffit. de nuptiis. vbi & ipse monet, tria potissimum iis esse obseruanda, qui matrimonium capeffunt. Quorum illud primum est, vt parem ducamus conditione, & aetate. Caetera praetermitto. Illum quoque uerum citat Philip. Corne. con. 3. in praesenti consultatione. col. ij. eo. li. iij. vbi illud quoque dicit scholas Philosophicas & monere & laudare. Et facit tex. in l. si donatum. C. de nupt. & in l. si maior. in fi. C. de legi. h. ere. vbi Bald. alludens ad illum uerum Ouidij, Si quis (inquit) uult apte nubere, nubat pari. & in c. non omnis. xxxij. q. ij. in illis uerbis, Nuptiarum autem foedera inter ingenuos legitima sunt, & inter aequales. quasi diceret, e diuerso non esse legitima inter inaequales. Ita enim lego ex 70. epistola Leonis Pontificis ad Rusticum Narbonensem Episcopum. Quod tractum fuisse uideatur a more veterum Romanorum, apud quos Boethius scribit in Commentariis Topi. corum Tullij, nuptias inter impares iure contractas non fuisse. Ang. con. 396. nunc arbitramur, factum autem illius incipit, doctor insignis, col. vlti. taxat quempiam iuuenem Medicinae doctorem, qui uiduam sub nomine dotis vxorem duxerat contra Catonis monitum. Ante hos Iac. Bel. in auth. de resti. & ea quae parit in prin. in vlt. quaest. scribit, quod quis parem sibi debet ducere vxorem. Hac omnia confirmat, quod Deus Opt. Max. dixit, dum matrimonium institueret, Faciamus ei adiutorium simile sibi. Nam quod simile dicit, non solum ad similitudinem effigiei, sed & conditionis (vt cum nostris loquar) referri potest.

Decretoria lo-
cus emendatus.

Ex sacris lite-
ris de hac re te-
stimonia.

18 Quae quidem & ista ratione comprobo. Nihil est quod matrimonio lateat, & feliciter transigendo magis conueniat, quam uiri & uxoris mutua amicitia, beneuolentia, concordia, familiaritas. Ad cuius rei comprobationem, quia per se satis est manifesta, solum Ecclesiastici testimonium afferrem, a quo c. xv. numerantur inter eos, qui beatitudinis partes attingunt, uir & vxor sibi bene consentientes, nisi & ob oculos uerfaretur illud maximi Poetarum Homeri lib. Odyssae vj.

... ου μὲν γὰρ τῶν ἑρῶν καὶ ἀφροῦ,
ἢ δὲ ὁμοφρονέοντε, νοήμασιν δίκου ἔχουσιν
ἄνῃρ ἠδὲ γυνὴ, πολλὰ ἄλγεα δύσμενέουσι,
Χαίματ' αὖτ' εὐμενέουσι.

Id est, ad uerbum,

Nihil enim hoc potius melius,
Quam cum concordēs animis domum habitant
Vir & vxor: multi dolores inimicis
Gaudia autem amicis.

Quam sententiam retulit & approbavit maximus philosophorum Aristoteles lib. ij. Oeconomicōn, cap. iij. & Hierocles in libr. de nuptiis apud Stobaeum Sermo. 65. Quibus assentiens Phocylides Milesius haec cecinit:

Ἐστέρη τῆν ἀλόχου. τὴ γὰρ ἠδύτερον καὶ ἀφροῦ,
ἢ ὅταν ἀδελφὴ γυνὴ φρονεῖ φίλα γυνᾶσθ' ἀρεῖ,
καὶ πόσις ἢ ἀλόχου, μὴ δ' ἐμπέσῃ ἀδελφᾶ νεκρῶ?

Id est ad uerbum,

Amā tuam vxorem. Quid enim melius aut iucundius,
Quam cum uiro mulier sapit chara senectam usque,
Et maritus suae vxori, neque cadat in medio discordia?

Et nutritrix illa in Medea Euripidis:
Ἰπεμερίσῃ γίνεσθαι σὺν ἡμέλῃ,
Ὅταν γυνὴ πρὸς ἀδελφᾶ μὴ διχοσάτῃ.

Quam

Quam maxima existit salus,
Cum vxor cum uiro non disidet.
Quibus concinit illud Apollonidæ apud Stobaeum cap. vj.

φῆν φῆν γυναικες, ὡς γὰ ἀνθρώποις ἀρεῖ
ὄν χρυσός, ἢ τυραννίς, ἢ πλοῦτος χλιδή,
τοσούτου εἶχε διαφοράς πᾶς ἰδὼνάς,
ὡς ἀδελφὸς ἐδελφῷ, καὶ γυναικὸς ἐσοσβῶς
τῶν αἰνῶν δινάει, ἢ φρονόσα τ' ἀδελφῶν.

Id est, ex uersione Conrardi Gesneri:

Pape o mulieres, certè inter homines
Non aurum, non regnum, non diuitiarum luxus,
Voluptate tam eximias praebet,
Quam boni mariti, & uxoris pie
Voluntas iusta, & legitime affecta.

Felicem ego Macrinum illum fuisse arbitror, si quis felix vnquam fuit, quem cum vxore xxxix. annis uixisse sine iurgio, sine offensa, scribit Plinius lib. epistolarum viij. ad Geminium: felicem item illum Paternum, qui in agro Nemaufensi id epitaphium posuit:

D M
S. SYLVIVS PATERNVS VXORI RARISS.

EXEMPLI, CVM QVA VIXIT ANN. XXXII

SINE VLLA ANIMI LAESVRA. E. S.

V. P.

19 Ad eam concordiam matrimonij probant Iurisperiti, vt iuri patriae potestatis, quod naturale quodammodo esse uideatur, anteponant. l. j. §. vlti. de liber. exhi. quod & Iuri diuino concinit, ita praecipienti statim post prin. Bibliorum: Relinquet homo patrem, & matrem, & adhaerebit vxori suae. Nam vxori non penitus adherere uideatur, nisi & cum ea consentiat, & vxor cum marito. Chrysofomus autem in Genesim Homilia xxxvij. Quando (inquit) concordia, & pax & uinculum dilectionis cum muliere & uiro fuerit, omnia simul affluunt bona, & nullis insidiis expositi sunt, magno, & inexpugnabili quodam muro circumdati, sua iuxta Dei sententiam concordia: hoc fortiores eos reddet: hoc omnibus diuitiis, & abundantia magis locupletabit: hoc supernam gloriam iis conferet: hoc & Dei beneuolentiam iis uertim conciliabit. Proinde (inquit) oro, ne quid illi praefendum existimemus. Sed omnia faciamus, & agamus, ita ut tranquillitas, & pax sit cohabitanti- bus. Tunc autem, & filij, qui nascuntur, uirtutem sequentur: quos imitabuntur & ferui: & uideatque domus uirtute florebit, eritque multiplex rerum prosperitas. Nec omittendum, quod somniorum interpretes dicunt, cor esse symbolum amoris, & beneuolentiae coniugum: id enim significare vxorem uiri, qui fomnium uidet, & maritum mulieris, quae illud uidet, ut tradit Artemidorus Daldianus lib. j. c. xlvj.

Cor symbolum
amoris coniu-
gum.

20 Atque aequalitas & similitudo beneuolentiae est conciliatrix, materque concordiae, familiaritatis, & amicitiae. Contra inaequalitas, & dissimilitudo, odij dissidii- que parens est, uel teste Boethio lib. j. de musica, c. item j. Quoque maior ac uerior stabiliorque similitudo fuerit, & aequalitas, hoc firmior atque arctior est amicitia atque beneuolentia: unde uidemus iuuenes inter se libenter conuenire, senes cum senibus congregari, & doctos doctorum conuentu capi, & improbos congressi cum improbis, diuitibus consuetudinem esse cum diuitibus, pauperibus item cum pauperibus, atque in uniuersum familia similibus gaudere. In quam sententiam est illud Ecclesiastici xij. Omne animal diligit simile sibi, & omnis homo similem sibi. Omnis caro ad similem sibi coniungetur, & omnis homo simili sui sociabitur. Et Theognis dicit amicitiam cohaerere inter uicinos, aequales, & senes:

Aequalitas &
similitudo, pa-
rens amicitiae.
Dissimilitudo
odij.

Similia simili-
bus gaudere.

πάντες μὴ ἀμῶσιν ὁμοῦ, ἴσοι, οἷε καὶ αὐτὸ
οἰκοῖσι χωρὶς, οἷε πελαγοῦργοι.

Quam sententiam ita vertit Erasmus:
Ommes hi sese venerantur, amantque vicissim,
Vicini, equales viribus, atque senes.

Apollonius autem Tyanæus apud Philostratum lib.vj. Ego (inquit) hoc de amore
cognosco, quòd Dei Deas, & viri mulieres, & beluæ beluas, & vt breuiter omnia
complectar, similes amant sibi familia.

21 ¶ Apud Homerum Odyf.lib.xvij. Melanthius caprarum custos conspiciatus Eu-
maeum, subulcum Vlyssis, ipsum Vlysses secum adducētem, sed habitu speciēque
De eadem re. pannosi ac mendici, scomma iacit in vtrunque, quasi duo inter se similes bene
conuenissent:

ἢνῶ μὴ δὴ μέλα παύχην λακὸς λακῶν ἠγυλάζου
δὲς αἰεὶ τὸ ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸ ὁμοῖον.

Id est,

Nunc adeò malus ecce malum comitatur, vt vsque
Ad similem Deum adducit similemque parētemque.

Cuius sententiæ meminit Plato in Lyfide, vbi & hanc quoque subiungit, Simile si-
mili necessariò semper amicum esse. Et idem lib.vj. de legi. Singuli (ait) semper ad
sibi simillimum natura feruntur. Et rursum li.eiusdem operis vij. Amicum quidem
vocamus simile sibi quo ad virtutem, & æquale sibi. Et paulò post: Amicitia quæ à
disimilibus proficitur, dura est, & aspera: & sæpe vicissitudinem in nobis non
habet. Apud eundem circa initia libri j. de Repub. Cephalus, sæpe, inquit, plerique
conuenimus fermè æquales, antiquum illud seruantes prouerbium, senes inter nos

Prouerbiū.
Prouerbiū.
Aliud prouer-
bium.

congregamur, vt item inter se iuuenes. In eiusdem conuiuio, Agathon, Scitè, ait,
veteri prouerbio fertur, Simile simili semper hære. Platonis discipulus Aristote-
les lib. quæstionum Encyclicarum x.c.lij. quærit, Cur cognata cognatis sibi que si-
milibus gaudent, eaque cupiunt. & rursum quæstio. seq. quanquam nonnulli vtran-
que hanc quæstionem simul iungant: Cur (ait) vnumquodque iunctum suo cogna-
to, maximè suauissimè que coëat. videlicet, vt ibi annotat. Petr. Apo. si vir, & mu-
lier sint eiusdem naturæ, ætatis, &c. Idem Aristo. lib. vij. Ethic. c. j. Quidam (inquit)
similitudinem quandam amicitiam esse posuerunt, & similes esse amicos. vnde, &

Prouerbia. similem ad similem, inquit, & graculum ad graculum, & similia. Hęc ille. Et li. j.
Ethicorum, c. 11. quo loco de iucundis agit: Quoniam quod secundum naturam est,
iucundum est, omniãque genere inter se coniuncta, secundum naturam coniuncta
sunt. Idcirco vt plurimum, quæ similia sunt, ac genere coniuncta, iucunda sunt, vt

Prouerbia. homo homini, equus equo, adolescens adolescenti. Hinc & prouerbia celebra-
ta sunt, quòd æqualis æqualè delectat, quòdque semper à simili simile amatur, & quòd
beluam belua cognoscit, & quòd semper graculus ad graculum, & similia. Quòd
autem dicit vtròbique, similia, ea non sunt parum multa, vt quæ sunt apud Theo-
critum Idyl. ix.

Τέτραξ μὴ τέτραγι φίλοι, μύρμακι ἢ μύρμαξ,
ἴσσης δ' ἴσηξιν.

Id est,

Formice formica placere, cicada cicada,
Accipitri solet accipiter.

Illa quoque apud Gregorium Nazanzenum in illis documentis, quæ præscripsit
virginibus,

Ἐῶλοι μὴ πάλοισι φίλοι, ἔλαφοι τ' ἐλάφοισι,
καὶ ψήγες ψήγεσιν. ἀγνὸς δὲ τὸ πῆμιον ἀγνός.

Id est,

Pulli quidem pullis amici, ceruicæ ceruis,
Et sturni sturnis, puro autem pretiosus est purus.

Et illud apud Varronem lib. iij. de Lingua Latina, Cascus cascum ducit. Item illud
nescio cuius, Cretæsis cum Aegineta. Item illa apud Hieronymum, Similes habent
labra lactucas. Et, Balbus balbum rectiùs intelligit. Et apud Diogenianum, Conue-
nerunt

nerunt Attabas & Numenius. Et alia id genus. Citat autem Aristo. vbi suprâ, post
pauca, Empedoclem, qui quidem simile appetere simile dicebat. Idem Aristo. lib. r.
magnorum Moralium i. c. 11. Nam est imprimis amicitia in similibus, vt videtur,
ac dici solet. Siquidem graculus (inquiunt) graculo, semperque Deus simile agit ad
simile. Dicitur quoque canis in eadem semper tegula dormire. Interrogatus Em-
pedocles, cur nam semper in eadem tegula dormit canis, fertur dixisse, quoniam si-
mile canis habet tegula, & proinde ob similitudinem eò tendere. Hęc Aristo. qui
& ipse lib. Moralium Eudemiōrum vij. Amant, ait, vulgò se mutuo, qui similibus sunt
vitiis, præcipuè fures, & lupi latronum instar grassantur. Ex Platonis quoque se-
ctatoribus Alcino in lib. de ipsius Platonis doctrina, c. xxxij. scribit amicitiam
propriè nihil aliud esse, quàm benevolentiam mutuam: hanc verò tunc existere,
quando vterque bonum alteri æquè ac sibi esse desiderat. Quam quidem æqualita-
tem haud aliter, quàm per similitudinem, seruari dicit. Simile enim simili, ac mode-
rato amicum esse: intemperata verò neque inuicem, neque moderatis congruere
possunt. Porphyrus quoque, & ipse Philosophus Platonis lib. quem de respon-
sorum Philosophia conscripsit, Decet, ait, terrestribus Diis, terrestria atque qua-
drupedia animalia esse sacrificanda. Simile nanque simili gaudere, refert Euseb. de
Præpar. euang. lib. iij. cap. item iij. Sed & ex eadem schola Chalcidius in commen-
tariis, quos in Timæum Platonis scripsit ad Osium, Pythagoricum tradit dogma
esse, similia non nisi à similibus comprahendi. In quam etiam sententiam adferre
versus Empedoclis, quos ita vertit:

Terram terreno comprahimus, aethera flammis,

Humorem liquido, nostro spirabile flatu,

Pacem tranquillo, litem quoque litigioso.

Plutarchus idem in eo libello, cui est titulus, Quo pacto possis adulatorum ab ami-
co discernere, refert huiusmodi Senarios:

Ἐρώμ γέροντι γλώττω ἰδίῳ ἔχει,

Ἰαῖς παιδί, καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνή,

Κισσῶν τ' αἰὲρ νοστέλι, καὶ δουραράξια

Ἀσφῆδες ἐπ' ὄψ' ὅτι ἔσθ' ἀφρομένω.

Seni senilis lingua iucundissima,

Pueroque puer, mulier apta est mulieri,

Agrotus agro: quem tenet fors aspera,

Multis malis exercitato est accommodus.

Epicharmus quoque apud Diogenem Laërtium in Platone:

Θαυμασίον ὄδῳ, με τῶνδ' ἔτιω λέρῳ,

καὶ ἀδελφῶν αὐτοῖσιν αὐτὸς, καὶ δολκῶν

καλῶς ἀσφικέναι. Καὶ γὰρ ἂν λέωμ' ἑμῶν

καλλίστου ἡμῶν φαίνεται καὶ βῆς βοί,

ὄν τ' ὄνω κάλλιστον, ὅς δ' ἔσθ' εἶ.

Res mira non est, ista si sic proloquor,

Ipsi que nobis si placemus inuicem.

Pulcherrime nati si videmur: nam & cani

Pulcherrimus canis videtur, bos boni,

Asinus asello pulcher, & sus sui.

22 ¶ Sed è Latinis autoribus Cicero in ea Oratione, quam citat Iuriscōsultus in l. De eadem re.
Cicero. de pœnis, scilicet pro Aulo Cluentio Habito, Iam, inquit, hoc ferè sci-
tis omnes, quantam vim habeat ad coniugendas amicitias studiorum ac naturæ si-
militudo. Et in Catone maiore, Pares autem, inquit, cum paribus (vt est in veteri
prouerbio) facillimè congregantur. Quam sententiam vsurpauit ex ipsius Plato-
nis Phædro. Et eam sanè ad suadendam æqualitatem inter coniuges, veluti in testi-
monium citat Bar. in d. l. si diuortio. col. pen. de verb. oblig. Et idem Tullius in
lib. de Amicitia, scribit nihil esse, quod rem ad se vllam tam alliciat, & attrahat,
quàm

Prouerbiū.

quàm ad amicitiam similitudo: nihilque appetentius esse similium sui, nec capax, quàm naturam. Et statim post princip. 11. Philippica: Itaque quorum summum quondam inter ipsos odium bellumque meministis, eosdem postea singulari inter se consensu, & amore deuinxit impurissimæ naturæ, & turpissimæ vitæ similitudo. Liuius li. ab urbe condita j. de Arunte Tarquinio, & Tullia maiore loquens: Contrahit (inquit) celeriter similitudo eos, vt ferè fit, malum malo aptissimum. Quintil. auus Declamatione cccvij. iugit amicitias similitudo morum. Columella lib. vj. Rei rusticæ, c. xxxvj. Similia similibus familiara natura fecit. Plinius lib. iij. epistolarum ad Fundanum: Est ad connectendas amicitias, vel tenacissimum vinculum similitudo. Symmachus in cænis Macrobianis libr. vij. Similibus similia gaudent. Is aut alius quispiam eiusdem nominis in epistolis: Semper natura gaudet æqualibus, & familiare sibi est omne, quod simile est. Et Diuus Ambrosius lib. j. offic. Videmus, ait, maximè pares paribus delectari. Et è recentioribus Bap. Mantua. in Falconem:

Maxima cum doctis cur habet commertia Falco?

Quòd paritas homines conciliare solet.

Ex iuribus,

Quibus mirè concinit tex. in c. nerui, paulò post princ. xij. di. Vnusquisque, dum hominum amicitias appetit, cuiuscunque alterius, similem sibi ducentis vitam, consortio vt plurimum se adiungit. Et tex. in c. transmissam, ibi, consimilium sibi laicorum manus associant, de electi. Ex quo no. Io. And. in cap. fraternitatis, col. iij. de frig. & malef. quòd supra diximus, similibus similia gaudere: hincque subinfert, pares cum paribus esse matrimonio collocandos: citatque, & illud Ouidianum,

Quàm malè inæquales veniunt ad avatra iuueni,

Tam premittitur magno coniuge nupta viro.

23 De eadem re, ex medicis.

¶ Sed & Medici, qui rerum omnium naturas solerter scrutati sunt, memoriæ prodiderunt, similia similibus conuenire, atque salubria esse, & amica: dissimilia autem contrà. Hippocrates maximus Medicorum in libr. *ἄσπι διαίτης*, id est, de ratione victus, Dissimilia, inquit, in locis similibus consistere non possunt, sed non agnita vagantur: quæ verò se agnoscunt, commiscuntur. Siquidem concordia inter se conueniunt, discordia pugnant: propterea hominis anima nusquam, nisi in homine, augetur, degitve. Magnorum quoque animalium similiter. Quæ autem aliàs habent, vique aliqua discordant, non. Galenus, quem medicorum principem merito vocauit Angel. con. pen. sanctissima, & illustrissima scemina, in lib. de Inæquali temperatura, qui vulgò inscribitur de Dyscrasia inæquali, Non homo, inquit, hominem morfu perimit, atque vipera viperam, neque aspis aspidem. Simile siquidem simili conueniens est, atque amicum: contrarium verò inimicum, atque molestum. Augentur itaque omnia atque nutriuntur consimilibus. A contrariis verò interimuntur, atque occidunt. Atque ideo sanitatis custodia fit per similia. Idem in ij. Tech. in tract. de ventre, c. v. scribit, ventrem, id est, stomachum bene temperatum sibi similia expetere. Id quod extendit Haly Rodoan ad alia quoque membra corporis. In eamque rem duas quæstiones conscripsit in illum ipsum lib. Iacob. Foroliuensis videlicet xlvj. & seq. Idem rursus Galenus in ij. ipsius Tech. cap. ij. aut, vt alij distingunt, comment. xliij. Calidiora (ait) corpora calidioribus indigent alimentis, frigidiora frigidioribus, sicciora siccioribus, humidioribus humidioribus. Iterumque comment. xlvj. monet similia similibus administrari, cum seruare velimus pristinum corporis temperamentum, alij crasim dicunt. Idem quoque libr. iij. de Temperamentis, Omne, ait, animal conueniente sibi alimento nutritur. Conueniens autem cuique alimentum est, quicquid assimilari corpori, quod nutritur, potest. Et libr. vj. De sanitate tuenda (alij de arte sanatiua vocant: vulgò De regimine sanitatis inscribitur) Apta sunt (inquit) humidis quidem humida, & siccis sicca. Nutritio enim fit, cum is, qui nutrit, cibum, corpori quod alit, assimilatur. Et post pauca: Fiunt qualitatibus conuenientia, vtique si seruare temperam

Sanitatis custodia per similia. Similia similibus nutriuntur.

peramentum studes, humidis naturis humectante cibo maximè quadrante, siccis verò eo qui siccat. Sed & libro eiusdem operis j. scripserat: Similia fanis conuenire, & confueris: humida videlicet humidis, sicca siccis, & cetera id genus. Seruari enim similibus vnumquodque alterari verò à contrariis. Propterea ad ægrotos referendum, quod dicitur, contraria contrariorum esse remedia. Quæ enim corpora secundum naturam se habent, iis seruari custodiri que suum habitum decet. Quæ morbo aliquo premuntur, his contrà alterari, & ad contrarium habitum trahi, expedit. Idque comprobatur auctoritate summi in Medicina viri Hippocratis, scribentis lib. Aphorismorum 1. Humidam omnem victus rationem febricitantibus esse vitalem, præcipuè verò pueris, & his, qui tali victu refici sunt affluet. Videtur enim Hippocrates in his tria deinceps pari inter se iure posuisse, morbum, ætatem, consuetudinem. Atque à morbo quidem contrarij adhibendi indicationem accipit: ab ætate, & consuetudine, similium. Febri nanque, ceu morbo calido, & sicco, humida conueniunt: pellis, quibus ea ætas non morbosa, sed secundum naturam sit, id maximè est vitale, quod planè est simillimum. Pari modo consuetudini, vt pote que adscititiam ac acquisititiam naturam in corporibus gignit, contraria dedisse imprimis noxium. Et rursus lib. eiusdem operis v. scribit, malè affecto corpori semper contraria, optimè se habenti similia viribus esse adhibenda. Cui prorsus simile est, quod scriptum reliquit alter nostrorum Medicorum oculus Auicenna, iij. primi, cap. j. Aegritudo suo medicatur contrario, & conseruatur sanitas suo simili. Nec longè abest, quod tradit Isaac Medicus famatissimus in li. diatarum vniuersalium: Temperatis complexionibus cibaria temperata dari necesse est. Et Albertus Magnus, quem multi iure Medicis annumerant, lib. de animalibus vij. cap. ij. Omnis (inquit) natura desiderat simile sibi, nisi sit omnino destituta, & deducta ad inæqualitatè & dyscrasiam. Tunc enim desiderat contrarium, sicut febricitans febre calida & sicca, desiderat frigidum, & humidum: non quidem, vt illo nutriatur, sed potiùs, vt contrarij passionem facientis reducat & reprimatur excessus. Secundum igitur desiderium est ad simile complexionis, & ad connaturalem cibum. Propter quod etiam Empedocles dixit, omne nutriri simile simili. Hactenus Albertus. Quorum sententia confirmat Theophrastus, quem Medicinæ peritissimum fuisse sua ipsius scripta demonstrant lib. De causis plantarum j. cap. xxv. Res (ait) contraria neque alere, neque seruare apta est, sed similis.

Contraria contrariis curantur.

Dissimilia ferè non coeunt.

24 ¶ Mirum est, quod scribit naturæ interpretes Plinius libr. xvj. cap. xlij. ne inanimata quidem vnquam coherere, nisi similia natura: vt si quis (inquit) lapidem lignumque coniungat. Columella li. Rei rusticæ v. c. 11. Omnis, inquit, surculus omni arbori inferi potest, si non est ei, cui inferitur, cortice dissimilis. Si verò etiam similem fructum, & eodem tempore affert, sine scrupulo egregiè inferitur. Et rursus eodem c. tradit, antiquos veluti pro lege sanxisse, eos tantum surculos posse coalescere, qui sunt cortice, & libro, & fructu consimiles iis arboribus, quibus inferuntur. De cuius rei veritate differit idem, eiusdem operis lib. viij. c. item viij. de matrimonio columbarum loquens: Curandum est (inquit) si fieri possit, vt pulli, quemadmodum exclusi sunt, nunquam separentur. Nam ferè si sic maritata sunt, plures educant fœtus: sin aliter, certè nec alieni generis coniungantur, vt Alexandrinæ, & Campanæ. Minus enim impares suas diligunt, & ideo nec multum ineunt, nec sapius fœtant. Aefopi Apologus planè ostendit dissimilia non secum conuenire, nec esse sociabilia. Nam Carbonarius (inquit ille fabulator) rogauit fullonem, vt secum in eadem domo habitaret. Sed fullo respondit, non id se posse facere. Timeo enim (inquit) ne quæ ego dealbo, tu fuligine repleas.

Lapis ligno non coheret. Arbor arbori dissimili non inferitur.

Pullos, ut exclusi sunt, coniungendos.

Carbonarius, & fullo simul habitare non possunt.

De eadem re ex nostris.

25 ¶ Sed vt de nostris quoque loquamur, Guil. Cun. in l. vl. C. de bon. auto. iudi. poss. afferens rationem, quare in casu illius l. creditor querit aliis creditoribus habentibus similem causam, non autem habentibus dissimilem, Quoniam (inquit) similia facilius coniunguntur, adducitque illum Aristotelis lib. ij. De generat. & corrupt. c.

Creditor aliis similem causam habentibus querit, non aliis.

In habentibus
symbolum fa-
cilis transitus.

iii. In habentibus symbolum, facilius est transitus. Ad quod etiam citat l. iij. §. vlti. & l. seq. & l. sed cum patrono. in principi. & ibi Alberi. de bono. pos. & in l. in rem. §. item quæcunq;. de rei vendi. & l. an inutilis. §. acceptum. & ibi no. de accepti. quod item dictum Aristotelis citat, & iisdem iuribus comprobatur. Signo. conf. 2. statu to ciuitatis. col. ij. versic. non d. probat. & Alberi. in l. sed & si quis. §. quæsitū. col. ij. & ibi quoque Bal. in addi. col. j. versic. secundo quæro. de si quis cautio. vbi ipse Alberi. alia iura in id allegat. & idem Alber. in l. ij. in prin. C. de acce. & in l. precipibus. char. pe. nume. 96. C. de impub. & aliis subfti. & in rub. de bono. pos. Bal. in l. ij. in fin. de adop. vbi hanc affert rationē, cur in arrogatione maior requiritur autoritas, quàm in adoptione. Idem Bal. conf. 324. quæritur vtrum papa. versic. & si habeo feudum. lib. j. & conf. 229. viso testamento. col. ij. lib. iij. & Pe. An. conf. 422. viso puncto. ad fi. & Iason in l. qui Romæ. in prin. col. iij. versic. secundo responde. de verb. ob.

26 De eadem re.
Formina ad fe-
mina plus affe-
ctiois habet.
Posteritas à
fœmina nomi-
nata, fœminas
comprehendit.
Emphyteusis
fœminas nō re-
cipit.
Nisi à fœmina
eccessa fuerit.

26 Ceterum idem Bal. in repe. l. si cum lex. col. vj. versic. item quia statuere. C. de eman. lib. posteaquam illud quoq; adscriptum. In habentibus symbolū, &c. subiunxit. Similia sibi inuicem maximè congruere, dissimilia minimè. & Pe. An. conf. 336. pro ma iori. col. iij. versic. tertio quod proles. pulchrè dicit, quod mater plus censetur habe re affectionis ad prolem fœmineam, quàm ad masculam, propter sexus similitudi nem, proptereaque verbum posteritatis à fœmina prolatur, non tantum masculos comprehendit, sed & fœminas quoque: citatque illud Aristotelicum, & d. l. an inu tilis. Et id sequitur, & dicit singu. Iason in l. sed si hac. §. liberos. in j. not. de in ius vocan. vbi & ex hoc dicit, quod licet, cum quis accipit emphyteusim pro se & filiis, non comprehendantur filia, vt voluit Guid. Suz. in l. veteribus. de pactis. & in l. quicunque. C. de seruis fugi. cum multis concor. adductis ab ipso Iaso. in l. si quis id quod. col. iij. versic. tertio decimo. de iurisd. omni. iudi. hoc tamen fallit, si con cefio fieret à fœmina, quæ verisimiliter non minus diligit fœminam, quàm mascu lum, ob similitudinem sexus. Cui adde alios, id idem tenentes, scilicet Socinum in l. Gallus. §. nunc de lege. col. vlti. versic. pro quo tamen adducas. de libe. & posthu. & in repe. l. cum auus. col. xlvj. versic. tertius casus. de libe. & posthu. & ipsum Iaso nem conf. cxvij. in causa & lite vertente inter reuerendissimum. col. ij. versic. secundo principaliter. l. iij. & Philip. Decium in c. in presentia. col. iij. versic. vltimo etiam alius casus. de probat. vbi & ex hoc adducit aliud singulare, quod licet aliàs filij natu rales non excludant substitutum: fallit tamen, si testator substituens esset natura lis, propter similitudinē illius qualitatis. & Franciscum Curtium iuniorē in tra ctatu feudo. parte. iij. col. ij. versic. secundo singu. Fran. Rip. lib. j. Respon. cap. i. nume. 74. Anto. Rube. conf. 22. testator. col. ij. versic. quartus casus. & Hieron. Grat. conf. 110. thema. col. iij. versic. circa secundum. lib. j. & diximus etiam in tracta. Primige. quæstio. 10. versicu. vlti.

Filius natura-
lis, patris item
naturalis exclu-
dit substitutū.

27 Similitudo no-
minis affectio-
nem gignit.

27 Quid, quod simplex nominis similitudo gignit nobis quandam mutuam affectio nem, atque amicitiam. Id quod liquidè constat ex l. cum filius. §. pater. ibi, Sempro nio nepoti meo plus tribuas in honorem mei nominis. de lega. ij. Nam (vt ibi di cit Accursius) ille eodem nomine vocabatur, quo & testator. In quam sententiam Lycon Aftyanax Philosophus Peripateticus, hoc in suo testamento inter cætera adscriptum. Quæ in vrbe, & Aegina habeo, Lyconi fratri præcipua do, quod is nomē ferat nostrum. Ex quo vides & hanc curam, & affectionem philosophos quoque tangere. Tradit autem Liuius libro iij. ab Vrbe condita, Spurium. Melium Tribu num plebis favore nominis alterius Spuriij Melij Equitis Romani, qui quod reg num affectauerat à Seruilio Magistro Equitum interemptus fuerat, conatum quicquam mouere. Et Suetonius Augustum Cæsarem primos hæredes insti tuisse Tiberium ex parte dimidia & sextante, Liuiam ex parte tertia: quos & fer re nomen suum iussit. Cui concinit, quod in l. hoc iure. §. vltimo. de donatio. fit mentio cuiuspiam, qui centum alteri sponderat, si iurasset se nomen ipsius la turrum. Nam & in l. facta. §. si in danda. ad Trebel. non inutilis est nominis feren di con

di conditio. Quibus iuribus innixus Philip. Dec. conf. 273. in casu proposito, col. ij. versic. sed tamen prædictis, respondit, valere conditionem illam, si hæres tulerit nomen testatoris. Et plurima testamēta videmus, in quibus legata relinquebantur, ea lege, vt legatarij ferrent nomina, & arma testatorum.

28 Et sanè illud palam est, vt cum Erasmo loquamur, inter eos qui dissimili sunt for tuna, dissimili vitæ instituto, dissimilibus studiis, aut omnino nō coire amicitiam: aut si coierit, non cohærere, citòque dirimi, atque ob id fieri, vt idiota studiosum li terarum oderit, rusticus aulicum, iuuenis senem, diues pauperem, profanus sacer dotem, vel id attestantibus Decretis canonicis, in cap. laicos. & cap. laici. ij. q. vij. & in cap. clericis. in princip. de immuni. ecclie. lib. vj. Quin & in eodem genere Epicu reus Stoicum, Philosophus Iurifconsultum, Poëta Theologum, balbus eloquen tem. Hinc geminorū gratiam fratrum Amphionis, & Zethi penè dissiluisse, quod alter lyra studiosus esset, alter agris colendis gauderet: ac dissiluerat, nisi Amphion abiecta lyra fratris ingenio cessisset. Ob eandem causam non satis fuit sincera Ca storis, & Pollucis amicitia: neque caruit infamia tentati patricidij, cum vterque co gnil esset, alter equis delectaretur. Et vt scribit Hora. libro Sermo. ij. Satyra j. Castor gaudet equis, ouo prognatus eodem

Dissimilitudo
studiorū & ar
tium odium gi
gnit.

Laici clericis
infesti.

Amphionis &
Zethi fratrum
dissimilitudo.
Castoris &
Pollucis.

Pugnis. --

Et vt idem scribit,
Oderunt hilarem tristes, tristēque iocosi,
Sedatum celes, celevem gnavūque remissi.
Hinc quoque malè conuenisse Remo cum Romulo, quod alter tristioribus ac seue ris esset moribus, alter blandior. Ex quo exiit id, quod scribit Lucanus,
Fraterno primi maderunt sanguine muri.

Romuli, &
Remi.

Quod citat glo. Institi. de rerum diui. §. sanctæ quoque res. Pessimè item conuenif se Cain cum Abel, quod diuerso vitæ genere caperentur. Summum ergo amorem summæ similitudinis esse comitem: atque adeo fectum à Poëtis, quemadmodū Nar cissus, antè ab omni abhorrens consortio, simulatque suam ipsius imaginem in limpidsimo fonte conspexisset, protinus amore flagrantissimo cæpit ardere. Quid enim nostri similis, quàm ipsa nostra imago? Ergo cum doctus doctum ama rat, sobrius sobrium, probus probum, nihil aliud amat vterque, quàm suam ipsius in altero imaginem, hoc est, seipsum.

Cain & Abel.
Narcissus suā
imaginem ada
mauit.

29 Ex his illud proficiscitur, vt quis similis illis esse præsumatur, quibus cum illi est amicitia, consuetudo, familiaritas: vt est textus, in l. eum qui. C. de episcopis & clericis, vbi notat Baldus quod ratione malæ societatis, præsumitur aliquis malus, & in cap. inter solitudines, extrà de purgatione canonic. & cap. clericus. lxxxj. distinctio. & c. peruenit. secunda quæstio. septima: in quibus locis notat glo. præsumi contra aliquem, vel pro aliquo, ex societate. & etiam c. didici. prima quæ stio. septima. Et facit tex. in l. ædiles. §. hoc autem. ibi, imitatione conseruorum. de edilic. edicto. ex quo no. Baldus, quod qui habet malam societatem, acquirit ma los mores. Accur. autem ibi adducit illud cuiusdam, Ambula cum bonis: mores enim à coniuncto formantur. & refert Bald. conf. 95. regula iuris est. col. j. libro. j. vbi & ad hoc citat l. si cohortalis. C. de cohort. libro xij. & alia quædam. Et dicit Angel. in authenti. de mona. §. cogitandum, per illum tex. quod ex conuersatione probatur bonitas, vel malitia. Ideoque valet dictum testis deponentis aliquem esse bonum vel malum, quia vidit eum conuersari cum hominibus bonæ vel malæ fa mæ: & hoc idem sentit Bald. in l. data, col. x. versicu. item ratione frequentia, iun ctis præcedentibus. C. qui accusa. non possunt. Sed & glos. in cap. cum oporteat. de accusa. sumit argu. ex eo tex. contra aliquem ex inhonesta conuersatione. & idem dicit glos. cap. diffinimus. xvij. quæstio. ij. & Cardi. in clemen. j. in iij. not. de concef. præben. Quibus ad stipulatur, quod elegantissimè scripsit Oratorum princeps Tul

Tales esse præ
sumuntur, qua
les quibus cum
conuersamur.
Mores ex con
uersatione pro
bati.

lius lib.ij. Officiorum, Facillimè autem & in meliorem partem cognoscuntur adolefcentes, qui se ad claros, & sapientes, & bene consulentes viros Reipublica contulerunt: quibuscum si frequentes sunt, opinionem afferunt populo, eorum fore se similes, quos sibi ipsi delegerunt ad imitandum. P. Rutilij adolescentiam ad opinionem, & innocentiam, & Iuris scientiam, P. Mutij domus commendavit. Refert Suetonius de Claudio Casare, illum quidem ex contubernio fordidissimorum hominum, super veterem fegnitiam notam, ebrietatis, & alea infamiam subuisse. Plinius in episto. libro iij. ad Falconem, de quodam iuvene loquens, Viuit (inquit) cum Spuri na, viuit cum Antonio, quorum alteri affinis, utriusque contubernalis est. Possis ex hoc facere coniecturam, quam sit emendatus adolefscens, qui à grauissimis senibus sic amatur. Est enim illud verissimum. *γινώσκω ὅτι τοῦτος δὴν ἕκαστος, διαφέρει ἡδὲ τῶν ξυμπύ.* id est. Similis est vnusquisque his, quorum delectatur consuetudine. Et Libanius Antiochenus ad Cleomacham, Tales, inquit, plerunque videri solemus, quales ij sunt, qui nobis amicitia consuetudinèque coniunguntur. Quam item sententiam vsurpat idem Libanius ad Nesium: & Diuus Hieronymus ad Demetriadem: Semper in comitatu tuo graues scerminas habeas. mores enim & studia dominarum plerunque ex ancillarum, & comitantium moribus iudicantur. Qualis enim quæque sit, talium consortio delectatur. Ideo Bald. in dicto confi. 95. ante fil. j. & in suo tracta. quæstio. non inscruenter monet iudicem, vt sciscitetur, cum quibus ver fatu est reus criminis, vt proinde sciat, quibus is sit moribus. Quod & ante eum scripsit Alberi. Gand. in tracta. malef. in titu. de præsum. & iudiciis dubitatis. col. i. j. & iterum in titu. de quæstio. & tor. col. i. j. & Mansue. in tit. de quæstio. §. item septimo. Et vide quæ dicam infra in xvj. l. conubiali, nume. ro. incipiente, quisquis ergo, & multis seq.

Rei quibus cõuersati sunt, inquirendum.

30 Cõclusio præcedentium.

Itaque, vt hoc tandem caput concludam (iam enim nimium multa de hac re diximus) cum similitudo, & æqualitas sit veluti amoris mutui fomes, contra dissimilitudo, & inæqualitas odij, sitque amor inter coniuges in primis optandus, maximèque, si aliud quippiam, necessarius, vt nos supra multorum testimonio docuimus, & quidem etiam interstatum, id est, nullis testibus suffultum fati per se perspicuum est illud confestim necessariò consequens relinquatur, vt similes nobis, & æquales vxores & genere, & opibus, & cæteris omnino rebus, si non inferiores, assumere, diligerèque, quantum maximè fieri potest, debeamus.

31 Matrimonium inter pares facile præsumitur.

Quibus & tu adde, quòd leges, legumque consulti interpretes, facilè inter pares matrimonium præsumunt, non item inter dissimiles atque inæquales. tex. est in l. imperialis. §. imò. C. de nupt. per quem dicit glos. no. in cap. aliter. xxx. q. v. quòd inter impares personas non præsumitur matrimonium, nisi interueniant instrumenta totalia quam facit singu. Barb. in d. l. si diuortio. D. de verbo. obliga. & confi. 6. scriptum est præclarè. col. ix. libro j. consilio 45. scribitur bellissimè. col. vlti. eo. lib. j. Et facit tex. in l. vidua. ibi, vt si pares sint genere. & iterum in l. si donationum. ibi, inter pares. C. de nupt. & in l. donationes. in princip. ibi, personis comparatis. D. de donatio. & quod voluit Bal. in l. in liberæ. in lectu. antiqua, per illum tex. D. de ritu nuptia. & in l. filium. in j. lectu. ante fin. D. de his qui sunt sui iur. & in cap. ex transmissa. col. j. de restitutione spoliato. & in cap. illud. col. ij. versic. nota diligenter, extra de præsumptio. Quòdque in pulchro casu consuluit ipse Bald. consilio 123. causa matrimonialis. libro ij. & in alio casu, consilio 200. in causa ista cõsiderandum. in vltimo dubio, versic. sed quia ista interpretatio. libro iij. & Angel. in §. ij. per illu tex. in authentica, quibus mod. natura. effici. legi. & in §. adhuc. in authenti. vt lice. matri & au. & Paulus Cast. in l. donationes. in fine. D. de donatio. & facit cap. non omnis. xxxij. quæstio. ij. supra à nobis citatum. Et quod tradit Boethius in Commentariis Topicor. Ciceronis, Nuptias inter impares contractas, iure contractas non esse. Et idcirco apud Apuleium li. Meta. vj. Iupiter Pŷchen & Cupidinè copulaturus, iam faxo, inquit, nuptias non impares, sed legitimas & Iuri ciuili cõgruas.

¶ Prop

32 ¶ Propterea quamuis glos. in l. pen. C. de fideiuf. dicat, quòd si deprehensi in coitu, prætendant ad excusationem facinoris, matrimonium à se antea contractum, stabitur illorum assertioni, & præsumetur matrimonium: quam glos. ad hoc no. Cy. Bal. Saly. & Angel. ibi, & Bal. in l. falsus. col. iij. versic. sed quid si ipse dominus. C. de furt. dum allegat no. in dicta l. penul. & rursum in cap. vlti. col. iij. versic. idem dico, extra de confes. vbi etiam dicit eam esse auream. & in cap. j. §. iniuria. in verbo, seu furtum. col. iij. versic. quæro si Titius. titu. de paci. iura. fir. & consilio 49. si dicta Thomasia. libro quarto. & Ioan. Ana. in cap. ad audientiam. col. iij. in vij. quæstio. de homici. & Franci. Are. confi. 80. sicut decet. col. iij. & Angel. Are. in tracta. malef. in verbo, Che me hai adulterato la mia dona. char. penul. versic. pone quòd quidam iuuenis. & Alexand. confi. 14. animaduersis his. col. v. versic. pro hoc facit. libro ij. & iterum confi. r. viso processu inquisitionis. col. v. versic. & pro hoc quod stari debeat. libro iij. & Ceppo. cautela. xlij. vel secundum ordinem aliorum. xliij. aliquando contingit. vbi illa glos. dicit no. & confi. causatum crimin. lvij. super querela. col. j. & iterum col. ij. vbi illam dicit singu. & Cardi. Alex. in cap. is qui. xxxij. distin. & Guid. Papæ in singu. ccccx. versic. si quis deprehendatur. & Matthæ. Afflic. in consti. Siciliæ, si quis rapere. col. iij. versic. quintò quæro. & Philip. Deci. in cap. causam matrimonij. col. ij. in glos. j. extra de offi. delega. Et facit etiam singu. eam glos. Bal. l. quicunque. col. penul. versic. vltèrius vides. C. de fer. fugiti. & in l. eam quam. col. vj. versic. item excipitur nati. C. de fideicom. & in cap. tertio loco. post medium, de præsumptio. & in sua Margari. in verbo, matrimonium. & in l. vnica. col. vij. versic. quæro, fuit quæstio de facto. C. de confes. vbi & eam dicit perpetuò menti tenendam. & Lãfran. in rep. cap. quoniam contra. in verbo, confessions. col. iij. versic. quæro Petrus & Berra. extra de probatio. & Barb. in addi. ad Bal. in l. j. C. de collu. deteg. & Anto. Bauer. in tracta. de viribus iuramenti, versic. xlvij. nam licet aliàs. & Hippo. Marfili. in l. j. nume. 69. C. de rap. virg. & in singu. xxij. confessio offensi. & confi. 61. post redditum. col. vlti. libro j. Illud tamen debet intelligi, modò inter cætera concurrat personarum æqualitas, vt quia vterque nobilis, iuuenis, &c. Ita dicit singu. Barb. in dicta l. si diuortio. innixus sing. vt ipse dicit, doctrina Bal. in dicta l. j. C. de collu. deteg. secundum quam dicit se aliàs consuluisse. Et ita sanè consuluit dicto confi. 6. col. ix. lib. j. & dicto consilio 45. eo. libro j. atque etiam confi. 49. scripsit præclarè. col. vlti. lib. ij. & confi. vlt. sapienter magnus. col. vj. eod. lib. ij. & confi. 26. clementissimum Deum. col. j. lib. iij. & idem etiam voluit Iason in dicta l. si diuortio. col. vlti. vbi etiam facit sing. illam in ea re Bal. sententiam. & Ioan. Lup. in repe. rubri. de donatio. inter virum & vxor. §. xxxij. col. ij. nu. 5. Tamen Bal. in dicta l. j. de collu. deteg. non id expressim dicit, ad quod allegatur, nisi mendum sit in vulgatis codicibus, in quibus nõ æqualitas personarum scribitur, sed qualitas. Quæquam sub qualitate, æqualitas potest intelligi. Et ipse Bal. in dicto §. iniuria. titu. de pace iura. fir. loco supra allegato dicit, quòd in hoc inspiciendæ sunt coniecturæ, quia ficti matrimonij prætextus non excusat. argumen. dictæ l. donationes in concubinam. in princip. D. de donatio. quod in idem propè recidit: quem nuncupatim sequitur Cepolla cautel. xxxix. aut vt alij computant. xlj. vidimus complures casus. Nouissimè autem Alciat. in l. aliud est promittere. D. de verbo. signi. scribit tum demum illis credendum esse, si eorum affirmatio sit verisimilis: quod & idem propè est.

Deprehēsis in coitu, dicentibus se matrimonium contractisse, creditur.

Si inter eos sit æqualitas.

33 ¶ Adde item, quòd non solum in matrimonio, sed & in omni societate & amicitia, nobiliores atque ditiores haud insectari debemus, sed potius æquales. Neque enim satis firma (quod iam diximus) neque tuta pauperi cum opulentis amicitia est. Quod apud Plautum in Aulularia mirè exprimit Euclio, qui Megadoro locupleti ipsius pauperis affinitatem depolcenti, in hæc verba responderet:
*Venit hoc mihi in mentem, Megadore, te hominem diuitem,
 Factosum: me item esse hominem pauperum pauperum.
 Nunc si filiam locasim meam tibi, in mentem venit
 Te bouem esse, & me esse asellum: vbi tecum coniunctus siem,*

Ditiores & nobiliores in omni societate resigendi.

Vbi onus nequeam ferre pariter iaceam ego asinus in luto, Tu bos me haud magis respicias, natus quam si nunquam siem: Et te utar iniquiore, & meus me ordo irrideat:

Neutrobi habeam stabile stabulum, si quid diortij fuit. Asini mordicus scindant, boves incurant cornibus.

Hoc magnum est periculum, me ab asinis ad boves transcendere.

Ouidius lib. iij. de Tristibus, Elegia iij. amicium quempiam monet, vt magnorum virorum consuetudinem atq; amicitiam fugiat, veluti non innoxiam. Idque pluribus versibus, quos hic subscribere paulo longius esset, sed duos tantum annectam:

Vive sine invidia, mollesque inglorius annos

Exige, amicitias & tibi iunge pares.

Et multis ante seculis Iesus filius Sirach, in Ecclesiastico, cap. decimotertio, idem nos monuit, scribens: Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat. Et ditioni te ne focius fueris. Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringentur. Diues iniuste ager, & fremet: pauper autem laesus tacebit. Si largitus fueris, assumet te: & si non habueris, derelinquet te. Si habes, conuiuet tecum, & euacuabit te, & ipse non dolebit super te. Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & subridens spem dabit narrans tibi omnia bona: & dicet, & quid opus est tibi? & confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis & ter: & in nouissimo deridebit te, postea videns derelinquet te, & caput suum mouebit a te, &c. Ambrosius quoque libro tertio Officiorum scribit: meliores esse amicitias inopum plerunq; quam diuitum. In quam sententiam vetus est prouerbium ἄλλοι ἀπὸ μείζονος ἀνθρώπου, id est, fuge procul a viro maiore,

Prouerbium.

34 Ad hoc nimirum spectat Aesopi fabulatoris Phrygij huiusmodi apologus: Leo, asinus & vulpes societatem inierunt, vt quod venatu cepissent, id in commune partirentur. Vbi quampiam praedam nacti sunt, leo iubet, vt asinus partiatur: ille vt erat stolidus, in treis aequas portiones distribuit. Quamobrem mox indignatus Leo, quod ceteris aquaretur, asinum dilaniat. Restabat vulpes: eam de integro partiri iubet. Illa totam ferme praedam leoni attribuit, sibi vix pauca quaedam seruans. Leo, comprobata distributione, rogat, quisnam illam partiendi docuisset artem. Et Vulpes, ἡ ἴσ' ὄντος (inquit) συμφορὰ, id est, asini calamitas. Ex quo Leoninam societatem appellauit Celsius Iurisconsultus in l. si non fuerint. §. Aristot. pro socio. cum videlicet omne commodum ad vnum aliquem redit, reliquis ex maxima parte fraudatis: Qualis ferme solet esse societas cum praepotentibus, plebeię fortis hominibus. De hac autem Leonina societate loquens Accur. in §. de illa. in verbo, partem. Instit. de societ. excerptam eam dicit ex Anieni fabula. At Ioan. Fab. in eodem loco Aesopo adscribit, ex eoque refert aliam fabulam, non multum (quod ad rem nostram pertinet) ab similem, subnectitque versus, quos nec ego grauior subtexere, vt qui mirè huic loco conueniunt, tamen si rudes sunt admodum, atque inelegantes:

Ne fortem societ. fragilis, vult fabula praesens:

Nam fragili fidus nesciet esse potens.

Citaturque partem ex iis, qua supra ex Ecclesiastico adduximus, pauculis tamen verbis immutatis.

35 Quin & vicinitas quoque (qua aliàs affinitatis vicem obtinet, teste Terentio in Heaut.) nobilium praepotentiorumque virorum, pauperibus ipsis mala est, vt qui non desinent illos exugere, donec in nihilum redegerint. Propterea que prouerbiallyter Cardamo similes dicuntur. Cuius ea vtique natura est, vt herbarum in propinquo nascentium humorem ad se vi quadam intima perliciendo cogat auferere, vt est apud Aristophanem Poëtam Comicum, in nebulis, eiusque interpretem. Sed de hac re multa Hesiodus lib. j. Operum & dierum: multò autem plura Columella lib. Rei rusticae j. cap. iij.

Leonina societas unde dicta.

Vicinitas potentiorum fugienda.

Prouerbium. Cardami naturam.

Nec

36 Nec tamen velim existimes, ex his quae dicta sunt de nobilitate vxorū, me omnino reicere matrimonium vxorum nobilium, quoniam, vt scribit Plutarchus in libr. ὑπερ εὐγενείας, pro nobilitate, citatus à Stobaeo Florilegij cap. lxxxvij. ἄπιστος ἔστι σοφιστῶν συνοφαντία κατὰ τὴν εὐγενείαν, οἱ μὲν δὲ τὰ μὲν καὶ πᾶσι γνώριμα συναπῶσι. ὅτι πρὸς τὰς ὀρέας τὸς εὐγενεῖς ἵππους καὶ λιυῖας ἀνῶνται, καὶ τῶν ἀμπελων, καὶ ἐλαιῶν, καὶ τῶν ἀπλου δένδρων. ἀνθρώπος δὲ ὁδὸν ὄφειλε νομίζουσι εὐγενεῖαν εἰς τὰς μελλούσας διαδοχὰς, ἀλλ' αὐτὸ πᾶσι νοῦναι, βάρβαρον εἶναι καὶ Ἑλλήνων ἀρετῆα. καὶ ἐν δόξῃ τὰ λεληθυῖας πινὰς ἀρχὰς καὶ ἀρετῆα ἀρετῆς συγκάσθησθαι τοῖς γεννημένοις: ὡς παρὰ τὸν Πυθαγόραν τὸ ὀδύσσεως, ἐφ' ὃ καὶ πάντι τὸ δνόμασι ὁ ποιητὴς εἴρηκεν, ἐνεσῆσαι μὲν αὐτῷ: ὡς αὖ γὰ τὰς ἀλίγας ἀρετῶν σαφῶς καὶ τῶν ἀρετῶν συζέουσαν ἀρετῶν. Id est, ex Gesneri traductione: Absurda est Sophistarum contra nobilitatem calumnia: qui vulgaria etiam & omnibus notissima non considerant: nempe quod generanda sobolis gratia generosi equi & canes emantur: item vitium, olearum, & reliquarum arborum optima quaeque semina. Homini autem ad futuram successione generis nobilitatem nihil conferre putant: sed tantundem valere, siue barbaram, siue Graecam originem. Neque credunt, latentia quadam principia, & semina virtutis in generatione liberis communicari: vt Telemacho Vlysis, de quo Homerus, clarissimo vocabulo vtens, dixit, Instillata tibi patris virtus: tanquam affereret, ad paucas seminum guttas paternae virtutis bona constare. Locus autem ille Homeri est libr. ij. Odyssae, cuius integer hic est versus:

ἔτι δὲ πατὴρ ὁδὸν ἐνεσῆσαι μὲν αὐτῷ.

Si iam tui patris instillata est vis generosa.

Illi autem sententiae Plutarchi succinit alia Theognidis in eo libr. cui titulus est γνώμαι ἡλεεινῶν, quam nos adscripsimus infra in vij. Leg. connubiali, nu. 13. & in opere de Nobilitate, cap. iij. nu. vij. vbi & alia multa ad hunc locum pertinentia videbis. Non fugienda ergo sunt nobiles vxores, sed multò nobis nobilitate superiores. Sit igitur haec quinta Lex connubialis:

VXORES AEQVALES, AVT INFERIORES GENERE, ET OMBVS DVCVNTO. SUPERIORVN CONNVBIA OMNINO FVGIVNTO. NEC TAMEN PROPTEREA VXORVM NOBILIVN MATRIMONIA DEVITANTO.

Quinta lex connubialis.

IN SEXTAM LEGEM CONNVBIALEM, GLOSSAE PRIMAE PARS SEXTA.

NON solum autem in genere & opibus, de quibus affatim locuti sumus, habenda est aequalitatis ratio, sed & in aetate: de qua quoniam strictim tantum, & velut per transennam, & coniunctim diximus, operæpretium visum est, ne rem maximi ponderis quodam modo neglexisse videamur, de ea paulò latius, atque separatim, seorsimque ab illo capite scribere. Ioan. Fab. in Rubrica Instit. de nupt. monet eum, qui se matrimonio mancipare voluerit, vt tria praecipue attendat: in quibus illud est, vt parem aetate assumamus, in id referens illud Proverbiorum 5. Latere cum muliere adolescentiae tuae. Cui concinit & illud Malachiae ij. Dominus testificatus est inter te & vxorem pubertatis tuae, quam tu despexisti. Et paulò inferius: Vxorem adolescentiae tuae noli despiciere. Atque illud Theognidis Megarensis poeta vetustissimi & celeberrimi,

ἔρ δ' ἦεν παρὰ μὲν ἑνωμένη κατὰ χρόνον εὐδὸν ἰμερῶν ἔργων ἔφερον ἰέμενον

Id est,

Aequalitas coniugum in aetate seruanda.

In adolescentia verò iuxta quidem aequalem melius est dormire,
Desyderabilium operum amorem satiantem.

2 ¶ Sed vt ad huiusmodi ætatis æqualitatem commodiùs describendam perueniamus, illud imprimis obseruandum monemus, puellas nobis & virgines despondeamus, vt gratis illas moribus imbuamus. Quod & Cumæus ille poëta Hesiodus præcepit in eo opere, cui titulum nuncupauit, Opera & dies, lib. ij. cuius carmen est, *ἄσπετον δὲ γαμέει ὅς ἐστιν ἰδέειν κούρην ἄσπιδος.*
Et eius autoritate subnixus Aristoteles libr. Oeconomicôn ij. c. iij. Quam sententiam fulcit Næuius Poëta antiquus in Gymnastico, inquit, Vtrum est melius virginem, an viduam vxorem ducere? Virginem, si musta est, id est, si nouella est, instar multi, vt Nonius Marcellus annotauit. Hoc nimirum est, quod intelligi voluit Plautus alter Poëta Comicus in Stichō, vbi Pinacium mulier Antiphoni sciſcitanti, vtram potius duceret in vxorem, virginemne, an viduam:
È malis multis, malum quod minimum est, id minimum est malum.
Longo autem interuallo antè Moyſes suis legibus monuit, vxores virgines ducendas, vt videre licet apud Iosephum libr. Antiquitatum Iudaicarum 4. cap. 8.

3 ¶ Ideòque Veneti solent suas admodum puellas virgines matrimonio collocare, vt colligitur ex Cardin. Flor. con. 4 9. cum testatoris voluntas, iuncto casu præcedenti. Rectè quidem ac sapienter illi diiudicant. Puellam enim virginem tunc teneram & mollem, ac rudem, atque informem, in quemuis habitum sequacem, & in vtranque partem flexibilem, facillimè, quocunque duxeris, trahes, ad tuamque vitæ rationem haud egrè formabis. Natu autem grandiores, & viduas, quibus & suam & alieni mores pertinaciter infederunt, ægerrimè reformabis. Præsumptum est enim, vt eleganter scribit Vlpianus in l. præcipiunt. D. de æd. edi. ea mancipia, quæ rudia sunt, simpliciora esse, & ad omnia ministeria aptiora, & dociliora, & ad omne ministerium habiliora. Trita verò & veterata difficile esse reformare, & ad suos mores formare. Quo in loco Saly. & Barptol. Cepo. appositissimè no. viduas scire sua & aliena vitia. Eam autem Iurifconsulti sententiam eleganti metaphora extulit Ouidius lib. j. de Remedio amoris:
*Quæ præbet latas arbor spartiantibus umbras,
Quo posita est primum tempore, virga fuit.
Tunc poterat manibus summa tellure venelli:
Nunc stat in immensum viribus aucta suis.*
Idcirco & Virgilius libro iij. Georgicorum,
*Iam vitulos hortare, viamque insiste domandi,
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis etas.*
Ex hoc idem Virgilius libr. Georg. iij. optimam vocat atatem primam ac teneram, Optima queque dies miseris mortalibus æui
Prima fugit.
Quoniam scilicet, vt interpretatur Seneca, epistola ad Lucilium cvij. possumus iuuenes discere, & facilem animum & adhuc tractabilem ad meliora conuertere: quia hoc tempus est idoneum laboribus, agitandisque per studia ingeniis, & exercendis per opera corporibus.

4 ¶ Sed quod ad viduas peculiariter attinet, cui vnquam fuit dubium, quin priorum maritorum mores vel corruptissimos, optimos tamè arbitrâtes, ob id solum, quod illis sunt assuetæ, tuos omnino, etiam probatissimos, aspernentur. Hinc assiduæ querelæ, domestica conuicia, quotidiana exprobrationes, quicquid egeris, fecerisque, quod forte fortuna displiceat, confestim priorem maritum ob oculos obiciunt. Et vt Libanius scribit ad Phremilium, non deerunt querelæ, se priori viro fuisse chariorem. Accur. in Authen. de fideiuf. in ipso ferme tituli ingressu, in verbo, apparentem, scribit vxorem tum demum de morte boni mariti conqueri, cum minus bonum

bonum fortita est. Ego verò asseueranter affirmo, etiamsi multò melior maritus, nedum si prior contigerit, nouam semper vitæ rationem horrere, atque execrari, insuetòsque mores fastidire: vt etiam apud nos innuit text. in §. vlti. xxij. q. vj. & alibi latè diximus. Propterea Aesopus ille fabulator egregius, & Philosophus maximus, dicit, famulos tunc maximè priores dominos desiderare, cum secutorum ceperint experientiam. Idque indiscriminatim asserit nullo bonitatis prauitatisque delectu. Nam & ferè semper aliàs id videretur optimum, cui primum afflueris. Ideòque Theodorus Tragædiarum actor, nulli vnquam concedere voluit, vt ante se ageret: quasi magis faueant auditores illis, quos primum audierint: vt refert Aristoteles lib. Politicôn vij. cap. xvij. vbi & hoc subiungit, idem contingere in conuersationibus hominum, & rerum. Omnia enim (inquit) prima nos magis delectât. Cæterum ita natura comparatum est, vt præterita semper meliora præsentibus videantur, propterea quòd nulla tanta est felicitas aut voluptas, quæ non multum habeat amaritudinis, aut fellis admixtum. Quod cum adest, veget nos acriter: cum abiit, non adeò magnum sui sensum relinquit: vnde fit, vt minus videamur transactis malis affecti esse, quàm afficiamur præsentibus. Porro legibus Mosaicis Leuitici, cap. vigesimoprimo, & Ezechielis cap. quadagesimoquarto, prohibebatur, ne viduam vxorem sacerdos duceret, illa ipsa ratione, vt tradit Hieronymus ad Fabiolam, deuestitu sacerdotum, ne ea pristinarum meminerit voluptatum. Quamquam id aliò refert Isychius Hierosolymitanus, libr. sexto Commentariorum in Leuiticum, eum ipsum locum enarrans.

Sacerdos cur viduam ducere prohibeatur.

5 ¶ Idcirco non iniuria derisus fuit Bulgarus, cum inciperet legere l. rem non nouam. C. de iudi. propterea quòd nocte præcedente viduam vetulamque desponsasset, vt in ea ipsa l. reulit Accurf. Plutarchus autem in libro de Euthymia, id est, tranquillitate animi, taxat Euphorionem, quòd cum prædiuite vetula concumbere cuperet. Idem in Demetrio refert, quòd cum Antigonus pater ipsi Demetrio iuueni suaderet, vt vxorem duceret Phillam Antipatri filiam, & Cratero olim iunctam, cuius erat apud Macedones insignis beneuolentia, isque eam, vt vetulam aspernaretur, insurrexit pater illud Euripidæon,
ὄπις το λειπόμενον, πρετὰ φύσιν γαμντίου.
Vbi affulserit lucrum, ibi verò præter naturam ducenda vxor.
Olim verò apud quosdam Germanos virgines tantum nubebant, & cum spe & voto vxores semel transigebantur. Sic vnus accipiebant maritum, quomodo vnus corpus vnâque vitam, ne vlla cogitatio vltra, ne longior cupiditas, fulserit. ne tanquam maritum, sed matrimonium ament.

Bulgarus derisus, quòd vetulam desponsasset.

Vxor præter naturam ducenda, si lucrum affulserit.

6 ¶ Mirum est autem, quod scribit Ptolemæus Alexandrinus Quadripartit. libro quarto, cap. item quarto statim post principium. Quòd si in altera duarum quartarum Luna permaneat in natiuitate viri, tunc in iuuentute matrimonium contrahet, vel post suorum annorum plenitudinem iuuenulam vxorem accipiet. Sin autem in altera duarum occidentalium occiderit, tardè vxorabitur, vel sibi vetulam subarrabit. Sed & Iulius Firmicus Astronom. libro quinto, capite primo, Si in Piscibus horoscopus fuerit inuentus, & in Leone fuerit occasus, cum anu matrimonium copulabit, aut cum vidua. Et eodem libro quinto, capite tertio, Dabit Saturnus in Ariete positus viduam, aut ab alio stupratam. Et iterum, Si Saturnus ad Virginis signum accesserit, viduam fortietur vxorem. Et vide, quæ etiam dicam infra, numero vigesimonono, nec est quod sibi. in fi. & numero trigesimoquinto, nec tamen hinc.

Astrorū ut vxores uel puellas uel anas ducimus.

7 ¶ Sed & sicuti viduas & atate grandiores sceminas non debemus assumere in vxores, Ita & illud quoque maximè cauendum est, vt & nostris monet Cepo. in l. præcipimus. num. 7. D. de adilit. edict. ne seniores & prouectæ ætatis viri matrimo-

Seniores ne ma trimonium ca pessant. nium capeffant, praesertim cum puellis & iunioribus, nisi velint se ludibrio, contemptui, fastidio esse vxoribus: quae cum nihil magis cupiant (earum tenera, atque ebulliente & feruida aetate hoc ipsum imprimis desiderante) quam matrimoniali operi frequenter incumbere, suo se voto fraudari (repugnante è diuerso nimirum aetate virorum) impatienter ferunt. Senes enim non sunt apti palaestra venereae, parumque diligenter fundum vxoriorum colere possunt: cum senectus frigid

da sit, & sicca, vt scripsit Aristoteles in eo libr. quem de Longitudine & breuitate vitae composuit, & libr. v. de Generatione animalium, cap. iij. & alibi saepe. & Hippocrates Apho. libr. j. cap. xiiij. Et Galenus lib. v. de Sanitate tuenda, non semel, & de Substantia virtutum animalium, lib. x. & lib. item j. de Accidenti & morbo. & li. de Temperamentis, & lib. cui titulus est, Corporis temperaturam sequi animi mores: vbi praeterea dicit, senectutem exanguem esse. Rursumque in ij. Tech. cap. xx. quem locum explanans Haly Rodoan, dicit, quod omnis complexio conuertitur in fine aetatis ad complexionem frigidam, & siccam. Paulus Aegineta lib. j. cap. xx. iij. & Auicenna lib. j. fen. j. doc. iij. cap. item ij. Iohannitus in Isagog. cap. x. de qua re longè etiam lateque disputat Iacobus Foroliuensis in suis in eundem secundum lib. Techn. Gal. quaestionibus, xlj. quaesti. & è nostris hoc quoque affirmat Lucas Pen. in l. ij. col. quoque ij. C. de Primi. lib. xij. & Domi. in proemio libr. v. in §. quem librum: vbi ex auctoritate Physicorum, senectutem comparat autumno, qui frigidus est, & sicus. Hincque illud Virgilij libr. v. Aeneidos:

--Sed enim gelidus tardante senectus Sanguis hebet, frigentque effiata in corpore vires. Et libr. viij. Sed mihi tarda gelu, seclisque effiata senectus Inuidet imperium--

Senectus ex caloris defectu. Nam Parmenides apud Stobaeum Serm. 112 dicebat γήρας γίνεσθαι παρά τὴν τῷ θερμῷ ὑπέρλειψιν. Id est senectutem ob caloris defectum fieri. Siccitatem autem satis probat asperitas & squalor cutis. Vnde à Graecis vocantur γέροντες, vt tradit Plutarchus libr. Symposiacôn iij. cap. item iij. non quasi, ἐς γῆν γέροντες, id est, in terram fluentes, sed quasi γέροντες, id est, terrestres. Et hanc quoque siccitatem plane adstruunt, qui senectutem exanguem ac sanguine exhaustam dicunt, vti diximus ex Galeno. Cui concinit Silius libr. ij.

--Exanguis que morendo Stant prima inter signa senes.-- Et Lucanus libr. v.

Vos despecta senes, exhaustaque sanguine turba.

Senectus hyemi comparatur. Frigiditatem autem senectutis euidenter adstruunt, qui & eam hyemi comparant, vt Eratosthenes & Patrocles apud Stobaeum Sermone 113.

8 Porro autem siccitas & frigiditas res sunt maximè contrariae & voluntati & potentia coeundi, quam calido & humido (quemadmodum omnes rerum scriptores naturae asserunt) constare certum est. Et vt scribunt Galenus libr. vj. de Sanitate tuenda, & Paulus Aegineta lib. j. cap. xxv. Veneri natura calida & humida idonea est: de quo & nos latius postea dicemus in ix. Lege connubiali. num. 15 o. incip. at ca lor. Ideoque Iuuenalis Saty. x. loquens de senectutis incommodis,

--Coitus iam longa obliuio: vel si Coneris, iacet exiguus cum ramice nervus: Et quamuis tota palpetur nocte, iacebit. Ex quo est & illud Martialis libr. 11. Epigram. lxxxij. Cum sene communem vexat spado Dindymus Aegleu: Et iacet in medio sicca puella toro. Viribus hic operi non est, hic vtilis annis, Ergo sine effectu prurit vterque labor. Supplex illa rogat pro se miserisque duobus:

Hunc

Hunc iuuenem facias, hunc Cythera virum.

Ouidius autem libr. j. Elegi. Quae bello est habilis, Veneri quoque conuenit etas.

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

Et subdit:

Quos petiere duces annos in milite forti, Hos petit in socio bella puella viro.

Quam similitudinem secutus Flor. nofter in l. inuiti. D. de testi. dicit, quod quemadmodum is, qui quinquagesimum quintum annum natus est, bello non est idoneus, ideoque vacationem militiae obtinet, vt dicit voluisse glos. in l. ij. C. de his qui non imple. stipen. libr. x. ita nec idoneus est rei vxoriae. Et ad hoc dicit eam glos. esse notandam. Quibus consonat illud Virgilianum lib. iij. Georg.

Frigidus in Venerem senior, frustra que laborem Ingratum trahit: & si quando ad praelia ventum est, Vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis, Incaesum furit.--

9 Agatho in Platonis Symposio, recenset Cupidinem deorum omnium maximè iuuenem esse, eiusque rei argumentum affert, quod senectutem fugit, eamque natura odit: iuuenem autem se miscet, cum sit vetus prouerbium, simile simili semper harere. De qua re etiam loquat Terzes Hist. Chil. v. cap. xv.

νεῖον δὲ πῶτον γράφουσι σωμάτια καὶ ὄρατον δὲ τῷ ἐράδι καὶ ἐραυ πρεπώδες νεῖ φῦσαι. Iuuenem autem hunc pingunt, simul & formosum Veluti quod amari & amare deceat iuuenilem aetatem.

Scribit idem Plato de Republica libr. j. circa initia, quod senectute libidines restringuntur, & in ea aetate pax est, & libertas à rebus veneris. Quem locum imitatus Cicero de Senectute ita inquit: O praclarum munus aetatis, siquidem id aufert à nobis, quod est etiam in adulescentia vitiosissimum: de voluptatibus enim veneris potissimum loquitur. Et è nostris Archi. in cap. tanta. lxxxvj. di. dicit, quod senectus à voluptatibus liberat, impudentissimis dominis, imponitque modum libidini. Cuius rei tex. est in c. fraternitati. xxiii. di. vbi aetas senilis futurae incontinentiae suspitionem aufert. & in cap. cum in iuuentute. de praesump. vbi scribitur, quod labes huiusmodi libidinis, quae nonnunquam in iuuentute contrahitur, in senectute frequentius expiatur. Hincque illud Basilij illius Magni, ἢ γὰρ γήρας σωφροσύνη, ὃ σωφροσύνη, ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία. id est, Continentia in senectute, non continentia est, sed libidinis impotentia.

Senes in Venerem seignior res.

Cupido omnium deorum maximè iuuenis.

Senectute libidines restringuntur.

10 Sophocles autem iam vetulus à quopiam interrogatus, possitne congregi cum muliere, Bona verba (inquit) ò homo: nam liber iam sum factus, & ab inclementibus istis & furiosis dominis aufugi aetatis beneficio. Autor Plutarchus in libello περὶ φιλοπλαστίας, id est, de cupiditate diuitiarum: iterumque in libr. ἐπὶ τρεσβυτέρῳ πολίτην, id est, num seni gerenda Respub. Huius verba Graeca haec sunt, ὃ γὰρ Σοφοκλῆς ἄσμεν & ἐφ' ἡμὶν τὰ ἀφροδίσια γεννητικὸς ἀποσπεφενύμεναι, καθάπερ ἄγριον καὶ λιτῶν δ' ἀεὶ ὄντην. Quod & Plato statim in princ. lib. j. de Repub. & Tullius lib. de Senect. & Valerius Maximus lib. iij. cap. iij. Philostratus in Vita Apollonij Tyanaei, Clemens Alexandrinus lib. Paedagog. ij. cap. x. & Marcellinus ad eundem prope modum tradiderunt. Quanquam scio Athenæum & Hegesandrum tradidisse, Sophoclem ipsum iam senem Theoridem & Archippen deperiisse.

De eadem re.

11 Sed vt redeamus ad principale nostrum institutum, superioribus concinit illud Flacci Tibulli antiqui Poetae Comici, in fabula, cui Helenam nomen posuit, apud Fulgentium de Vocum antiquar. interpretatione, Time amare audes edentule, & capularis senex? Illud quoque alterius Comici Plauti in Mercatore, Tun', capite cano amas senex nequissime?

Sivng

Si unquam vidisti pictum amatorem, hem illic est. Et paulo post: Nam meo quidem animo vetulus decrepitus senex Tantundem, quasi sit signum pictum in pariete. Proinde apud eundem autorem in Milite, Palæstrio luculenter dicit, adolescentulam mulierem esse & nuptam & viduam, quæ seni nupta est.

12 Vidua dicitur, que maritū senem habet, aut aliā inutilem. Privilegia viduarum huiusmodi feminis competunt. Statuta loquentia de viduis habent locum in istis.

Deianira se viduam dicebat.

¶ Nam licet ea verè nupta sit, tamen censetur esse vidua, cum maritum habeat senem, ideòque inutilem, ex sententia Accursij in l. vlt. C. ad leg. Fau. de plagia. Id quod Bal. ibi trahit ad privilegia concessa viduis, vt videlicet huiusmodi mulieribus competant, quæ habent maritos inutiles: quod multum notandum esse Iason dicit in repet. l. si is qui pro emptore, col. liij. verficul. adde quod Io. de lig. D. de vsuca. Illam autem glos. dicit valde fing. Alex. in addi. Bart. in l. eleganter. §. qui reprobos. D. de pig. actio. & confi. 104. statutum loquens. lib. j. & Barb. confi. 46. scripsit præclarè. col. j. lib. j. & in tract. de præstantia Cardinalium, parte j. quæsti. xij. col. j. vbi & hoc dicit procedere in statutis loquentibus de viduis. quod & idem dicit Feli. in c. significantibus. col. iij. de offi. & pot. iud. deleg. Sed & illam glos. sequitur Iason in l. si dari. circa medium. D. de verb. obliga. & Franci. Pur. in l. j. col. vij. verfic. ex quo dicit. D. de iurif. omn. iudi. Et hoc certè confirmat tex. in cap. inter corporalia. extrà de transla. præla vbi ecclesia dicitur viduata sponso, id est, Episcopo, quæ habet Episcopum inutilem: quod ibi Bald. etiam trahit ad mulierem, quæ habet maritum inutilem. Hucque spectat, quod apud Ouidium Deianira se viduam esse profitetur, quoniam nullas ex marito Hercule oblectationes referebat, cum ferè semper longius abesset:

Vir mihi semper abest, & coniuge notior hospes,
Monstræque, terribiles persequiturque feras.
Ipsa domo vidua votis operosa pudicis
Torqueor, infesto ne vir ab hoste cadat.

Licet enim ibi Vidua, ad domum referatur, tamen non ob aliud domum viduam vocat, quàm quòd ipsa vidua esset ob mariti absentiam. Et Plautus in Sticho, Penelopen, quæ diutius marito suo caruerat, viduam quoque appellat:

Penelope vidua.

Credo ego miseram fuisse Penelopen soror suo
Ex animo, quæ tandiu vidua viro suo caruit.
Et Seneca Tragædiographus in Agamemnone:
Decem per annos vidua respiciam virum?
Ibi enim Clytæmnestra loquitur de Agamemnone marito.

Senex uir inimica res uxori.

13 Sed vt ad institutum negotium redeamus, Euripidis sententia est, in Danaë, apud Stobæum cap. xlix.

Καὶ νῦν παραινῶ πάντι τοῖς νεώτεροις,
Μὴ πρὸς τὸ γῆρας τὸς γάμους ποιμένεας
Σχολῆ τεκνῶνδ' ἀειδῆσαι, ἢ γὰρ ἠδολογῆ,
Ἔυνακί τ' ἐχθρὸν ζῆλον προσέβηται αἰνῆ.
Et nunc iuvenes adhortor omnes,
Ne in senectute nuptias celebrantes
Vix liberos procreent. Nec enim voluptas est,
Sed res inimica mulieri senex vir.
Πικρὸν νῆα γυναικὶ προσέβηται αἰνῆ.
Amarus iuueni uxori senex maritus.

Et post pauca:

Homerus autem longo antè tempore satis docuerat, nihil oblectationis, nihil voluptatis esse mulieri in sene marito. Nam cum aliquando incidisset in mulieres, quæ Cereri sacrum faciebant in triuio, vnàque ex iis iussisset illum faceffere, ille indignatus hæc in eam cecinit, vt tradit Herodotus in vita illius:

Κλῦθί μοι ἐνχομένῳ ἀποβόαφε, σὸς δὲ γυναικῆ
Τῆν δὲ νέωμ μὲν αἰνῆαδ' ἀφιλότηα καὶ ἐννήμ.

Hæc

Ἡ δ' ἐπιπέριδω πολικροτάφοισι γέγραμ, σὺ ἄγρ μὲν ἀπαμειβλόνε, θυμὸς ἃ μλωνῶ.
Quæ quidem ita non infeliciter vertit Conradus Heresbachius:

Audi staua Ceres, precor, hoc mihi perferce votum:
Hanc nunquam iuueni matronam iunge marito:
Sed tremulo sit nupta seni, cui vertice cani
Fundantur crines, gelida superante senecta:
Is cupiat tantum, effixto nil corpore possit.
Tanquam scilicet maius malū non potuisset Homerus ei mulieri imprecari, quàm vt seni viro nuberet.

14 Plutarchus autem problematon c. lxxxv. quærit, cur mense Maio Romani uxores non ducant: cuius rei hanc inter cæteras rationem affert, quòd Maius à maiori bus natu appellatus est, Iunius à iunioribus. Nuptiis verò accommodator est iunior, scribente, vt subdit, Euripide in Andromache: licet is locum non adscribat.

Roma. uxores mense Maio non ducunt.

Ἄμ' ἢ τὸ γῆρας τῆν Κόρυμν χεῖρην ἔξ,
Ἡτ' ἀφροδίτη τοῖς γέγραμ ἀχθεῖ.
Verum senecta iubet valere Cypridem:
Et ipsa rursus insensa senibus est Venus.
Sed aut senectus Venerem valere iubet,
Aut Venus senibus molestæ est.

Id est,
Vel sic propemodum ad verbum:

Proinde, vt subdit Plutarchus, abstinent nuptiis, Iunium expectantes, qui Maiu deinceps protinus excipit. Cuius etiam ceremoniæ meminit Ouidius libr. v. Fastorum. Sed & illius sententiæ Euripidis meminit & ipse Plutarchus in libro, Num seni gerenda sit Respublica. Cæterum idem ipse in Solone scribit, Dionysium Tyrannum iam vetulum, cum rogaretur à matre, vt quandam ex ciuibus in matrimonium acciperet, respondisse, Ciuitatis quidem leges abrogari à tyranno, naturæ autem leges cogi nullo modo posse, si præter ætatem vxori se iunxerit. Hanc autem absurditatem ac deformitatem sibi in ciuitatem minimè inducendam videri. Nec permittendum, vt affinitates alieno tempore fierent, quæ neque gratiæ quippiam, nec officij, nec finem nuptiarum essent habituræ. Verum in senem, qui ducit puellam, à diligente principe, aut legum latoçe id optimo iure queat dici, quod in Philocteten dictum memoratur, Quàm bene igitur nubere potes miser, ac habitans in thalamo diuitis vetulæ, vt perdicēs, ex concubitu te pinguem comperis, transibis ad sponsam viri indigentem. Ita enim legitur vulgò in nostris codicibus Latinis, & quidem corruptè, vt & Græci quoque codices quotquot hætenus vidimus, corrupti sunt: sed ita tamen, vt faciliè ex iis intelligas, non Dionysium ipsum à matre rogatum vxorem accipere, sed matrem ipsam virū ducere voluisse, eiq; Dionysium illud dixisse, τὸς μὲν ἢ πόλεως νόμος λελυκέναι τυραννῶν, τὸς δὲ ἢ φύσεως, ἢ ἐν δυνάσῃ διαβῆαι, γάμους νυμφαγωγῶν πρὸς ἡλικίαν. Cui planè cõsonat, quod tradit ipse Plutarchus in Apophthegmatis, nempe Dionysium ipsum matri suæ præter ætatem nubere cupienti dixisse, Ciuilia quidem iura violari posse, naturæ autem minimè. Athanasius (siue is est Theophylactus) enarrans illam Pauli ad Hebræos postremo c. sententiam, qua protulit honorabiles nuptias in omnibus, Nuptiæ (inquit) ætate prouectioribus minùs conueniunt. Et Claudianus in Carm. de nuptiis Honorij & Mariæ, à domicilio Veneris submouet & excludit senium:

Hos inter petulans alta cernice iuuentus
Excludit senium.

Non iniuria igitur probro datum est Ciceroni, quòd sexagenarius Publiam virginem vxorem duxisset: quod excusare volēs Tyro libertus illius, idcirco id factum fuisse tradidit, vt æs alienum, quo maximo obuebatur, dissoluere posset: erat enim Publia opulentissima. Cuius rei meminit Plutarchus in vita illius. Sed & Pompeius ob id repræhensus est, quòd iam in ætatem vergens, duxisset Corneliam Metelli Scipionis filiam, & iuuenem, & multis amoris gratiis dotatam, filioque ipsius

Ciceroni probro dati, quòd senex puellam duxisset.

magis copulandam, vt & ipse Plutarchus tradit in vita illius.

15 ¶ Hæc autem haud dubiè palàm adstruit Astronomica ratio. Venus enim præses rei vxoriæ, & Saturnus senectutis antistes, vt Astronomis placuit, omnium maximè sunt inter se inimici, sibiq; è diametro repugnantes, & diuersi. A quo non longè disfidet, quod prodit Proclus Platonicus Philosophus, à tatum ordinem sequi ordinem vniuersi, planetarumque rationem. Septimam autem, & eam quidem postremam, Saturni consequi potestatem: in qua naturæ consentaneum est, à generatione sequestrari, & à corporeis abiungi, alteram & incorpoream vitam affectando. Nam decrepitos inuadens Saturnus implet naturæ suæ malis, frigiditate, pigritia, & tristitia querula. Quod & à Marsilio Ficino inter Platonicos non postremo, annotatum est: vt non immerito cecinerit, quifquis is fuit apud Græcos,

Γέροντ' ἐρασὸς ἐχέτω λακὴ τύχη.

Senex amator miserimus. Quo significatur, extremam fortem malorum esse senem amatorem. Cui concinens Menander apud Stobæum Ser. 113.

ὄνκ' ἂν γυνοῖς ἐρώσῃς ἄδελιώτερον
ὄνδρ', γέροντ' ἢ πλὴν ἑτέρου γέροντ' ἐρώσῃ.
ὡς γὰρ ἀπολαύωμαι βόλεθ' ὡς ἀπολαύωμαι
Διὰ τὸ χρόνου, πῶς ἔστιν ἂν ἐς ἄδελφον?

Nil miserius esse potest amante Senæ, nisi alius senex amans.

Nam qui frui cupit rebus à quibus arceatur Propter tempus, quomodo ille non miser est?

Et Aristophanes in Ἐκκλησιαστικῶν, id est, concionantibus, vbi inducit Blepyron senem hæc conquerentem:

Ὅμοιοι λακκοδαίμων, ὁ γέροντ' ὦν ἠρόμην
Γυναικῶν. Id est,

Hei mihi infelici, qui senex existens, duxi Vxorem.--

16 ¶ Et Mimnermus, aut vt alij vocant, Mnimermus, Smyrnaeus siue Astypalaus, apud Stobæum Ser. 1xj.

Κρυπταδὴν φιλότνης, ἢ μάλιχα δάδρα, καὶ ἔυνη.

Ἄνδρα εἰ ἦβας γίγνηται ἀρταδέας

Ἄνδρα δὲ ἦδ' ἡνωσθε. ἔπειτα δ' ἰδωμεν ἑπέλεθαι

γῆρας ὁ, τ' αἰχρῶν ὁμοῦς ἢ λαλῶν ἄνδρα τιθεῖ,

Αἰεὶ μὲν φρονίως ἀμφὶ λακκῶν τέρεσσι μέριμνας,

ὄνδ' αὐγὰς προσορῶν τέρπει ἡλίω.

Ἄμ' ἐχθρὸς μὲν παισί, ἀτίμας δὲ γυναιξί

ὄντως ἀργαλῶν γῆρας ἔθηκε θεός.

Id est, ex Gesneri versione:

Amor occultus, & blanda munera, & lectus,

Rapide carpendi sunt iuuentutis flores

Viris & mulieribus: vbi verò molesta ingruevit senectus,

Que pulchrum etiam virum reddit informem,

Semper tum graues animum rodunt cure:

Nec Solis aspectu delectatur senex.

Oderunt illum pueri, contemnunt mulieres:

Ad eò miseram Deus senectutem fecit.

17 ¶ Hincque illud Tibullj lib. j. Eleg. ij. ad fin. de senæ amatore loquentis,

Despuere aduersus incantationes, & alia id genus. Hunc puer hunc iuuenis turba circunterit arcta:

Despuit in molles & sibi quisque sinus.

Veluti rem hanc monstroriam, & in vltimas terras asportandam censeat. Sic enim despuiimus comitiales morbos, id est, contagia regeimus, & fascinationes repercutimus,

timus, & alia quæ sequuntur apud Plinium lib. xxvij. cap. iij. quibus ostendit maximas vires inesse in huiusmodi in finum exputationibus. Nam & idem Plinius libro x. cap. xxij. in fi. tradit ipsum comitiales morbum despuum suctum. Vnde etiam Plautus in Captiuus:

TYN. Et illi isthic qui insputatur morbus, interdum venit:

Proin tu ab isthoc procul recedas. AEGIO. Vltro istum à me. ARI. Sin' verbero?

Me rabiosum, atque infectatum hastis meum memoras patrem?

Et cum morbum mihi esse, vt qui me opus sit insputarier.

AEGIO. Ne verere, multos isthic morbus homines macerat,

Quibus insputare saluti fuit, atque his profuit.

Sed & ipse Plinius lib. xxv. ca. vlt. scribit Senecionē herbam, quæ à Græcis ἐργύρωσι dicitur, si quis ferro circumscripta effodiat, tāgātq; ea dentē, & alternis ter despuat, ac reponat in eundē locum, ita vt viuat herba, dentem eum postea non doliturum. Idem li. xxvj. cap. ix. Experti, inquit, affirmauere plurimū referre, si virgo imponat nuda, ieiuna ieiuno, & alternis ter despuat, & manu supina tangens dicat, Negat Apollo pestem posse crescere, quam nuda virgo restinguat: atque ita retro forsa manu ter dicat, totiesque despuant ambo. Idem lib. xxvij. cap. xij. ad fin. tradit, circa Ariminum herbam resedam nasci, qua collectiones & inflammationes omnes discutiuntur, modo quædam carmina ibi adscripta ter pronuntientur, & toties despuatur. Et lib. iij. cap. xij. scribit huiusmodi exputationes mederi furunculis. Ex quibus quoque est illud Catulli Epigram. xlvij. ad Licinium:

Nunc audax caue sis, precēsque nostras

Oramus, caue despuas oculo. Item illud Persij Sat. iij.

Est prope te ignotus, cubito qui tangat, & acvè

Despuat in mores.--

Claudius quoque Panegyri. vij. in eundem sensum dixit Mores despuere pro auersari & abominari. Et ex Græcis scriptoribus Theocritus:

ὡς μὴ βασκανθῶ δὲ τοῖς εἰς ἐμὸν ἐπίστα ἄλλοι.

Nequis me fascinet, ter meum in sinum despuat.

Huc item respicit illud Plauti in Asinaria:

Tæque obsecro hercle, vt quæ locutus es, despuas.

Sed & morbos alios, vt curentur, despuendos monet Marcellus Burdigalensis, videlicet glandulas, cap. xv.

18 ¶ At dicit senex quispiam loquaculus, vt sunt fermè omnes, si Plutarcho Problematon symposiacorum Decade j. cap. ij. & Eustathio in Cœnis Macrobianis lib. vj. credimus, imò si Tullio ipsi in Catone maiore: cuius hæc verba sunt: Senectus est natura loquacior, ne ab omnibus eam vitii videar vindicare. Atque etiam Plauto in Mercatore, qui eos garrulos dicit. & Aristot. lib. ij. Rhetoricorum, c. xij. vbi & huius rationem reddit. Et Isocrati in Panathen. & Homero lib. ij. Iliad. vbi Iris id Priamo seni exprobrat, dicit (inquam) senex maritus, Quod opere nō potero perficere, verbis quidem rerumque & historiarum antiquarum narrationibus compenfabo, quibus aures & animum vxoris demulcebo, à coitusque cogitatione auocabo. Cui illud tantum respondebo, Non admodum placere mulieribus illud Homericum de senibus lib. iij. Iliados:

Γήραϊ δὴ πολέμοιο πεπαυμένοι, ἄμ' ἀγορήσασ

ἔδρασι.--

Iam ob senium bello desueti, at dicere tantum

Ἐργεῖ.-- Illud item eiusdem lib. iij. eiusdem operis de Tydei filio:

Χερσὶ μάχης, ἀγῶν δὲ τ' ἀμείνω

Inferiorem pugna, sed dicendo priorem.

Quæ & ipsa trahit Erasmi ad senes libidinosos. Aut etiā simile illud Vir. li. ii. Aen.

--Lingua melior, sed frigida bello Dextera.--

Quoniam vt apud ipsum Homerum lib. eiusdem Iliados xvj. dicit Patroclus:

Ἐν γὰρ χερσὶ τέλει, πολέμοιο, ἐπέω δ' ἐνὶ βελῶ

Τὸ δὲ γὰρ μῦθον ἀφ' ἑμαυτοῦ ἀλλὰ μὰ χεῖρας.
Molimentum praelij in manibus est, consilij in verbis.
Ea propter non loquacitate nunc opus est, sed pugnacitate.
Ex quo & illud Virgilianum lib.x.Aeneidos,
--Sed non Troius heros.

Dicta parat contrariaculum nam torquet in hostem.
Quem imitatus Silius lib.v.

At contra non dicta Libys, sed feruidus hastam Perlibrat.
Ante vtrunq; Plautus in Truculento ita facit Stratophanem militem loquentem:
Nē expectetis, spectatores, meas pugnas dum predicem.
Manibus duella predicare soleo, haud in sermonibus.

Vbi factio est opus, uerba non sufficiunt.

Et vt cum nostris loquar, vbi factio opus est, uerba non sufficiunt. Ad quod allegat
tex.in c.j.vbi etiam est bona glo.ext.de eo qui mit.in pos.& in l.qui decem. §.j.verfi.
idem responsum. D.de soluti.& l.feruus si heredi.in fi. D.de statu lib.& in l.j.hec
autem uerba. D.quod quisq; iur.vbi not. Iafon in iij.not.adducitq; concord.quas
ibi videre licet.Sed vnum tex.non omiserim omnium in eam rem elegantissimum,
in l.j.§.tulisse. D.de S.C.Syll.vbi ita scribitur:Non tamen, qui clamore vsus est, au-
xiliū tulisse videtur. Quid enim, si cum posset manu depellere à domino periculū,
ille clamorem inanem elegit? Sed & illud dictum vsurpauit glof.in c.pastoralis, in
glo.vl.de offi.ord.& in c.vt circa, in verbo, praestito.de elect.li.vj.Pet.An.conf.235.
prima facie dicitur.in prin.& conf.330.visa facti narratione.col.ij.verfi.ad propo-
situm.& conf.331.vifis diligenter actis, post prin.& Alex.in l.si mora.col.ij. D.soluti.
mat.& conf.130.in causa Strazorotorū.col.ij.verfi.& si diceres in fi.& seq.vbi ad
hoc multa adducit.& con.4.4.eximie Doct.col.vl.li.vij.& Hipp.Marfi, qui & in cā
rē pleraq; affert, qua de industria omitto, in l.qui falsa.col.vij.verfi.vl. D.de falsis
& nofti D.sape. Et vt folent dicere Germani, referente Bebelio, Verba non im-
plent marsupium. Er Plautus in Epidico:

Verba non implēt marsupium.

Nam quid igitur te mihi esse retulit
Beneficium oratione, si ad rem auxilium emortuum est?
Et Terentius in Adelphis:
Neque tu uerbis folues inquam, quod mihi malē feceris.

19 Senectus non omnino arceat à Venere.

¶ Sed & si forte fortuna contingat, vt vir senior cum vxore congregiatur: neque
enim impossibile est, cum nemo sit adeo senex, quin aliquando calere possit vel na-
tura, vel arte, vt dicit glo.in c.nuptiarum.in verbo, in quibusdam.xxvij.q.j.& senes
interdum aliquo beneficio mouentur ad coitum, vt dicit glo.in c.ij.extra de frig.&
malefici. Id quod confirmat Pauli Silentiarij Epigramma lib.vij.

Ὁ πρὶν ἀμαλδάκτοισιν ἐνὶ φρεσὶν ἰδῶν τὴν ἡβῆν
Ὀιστροφόρον παφίης θεομῶν ἀπειπέμην,
Γυνεβοροῖς βελέροισιν ἀνέμβαλ' ὁ πρὶν ἐρώτων
Ἀνχίνας σοὶ κλίνας Κύπρι, μισσαπόλι,
Δέξο μεγαγαλῶσα, σοφῆν δὲ γαλλάδα νικῆς
Νῦν πλεον, ἢ τὸ πρὶν μὴλ' ἐφ' ἑσπερίδων.
Qui potui iuuenis sapienter temere leges
Quondam praedulces, o Venus alma, tuas,
Spicula carniuorum vitare edoctus amorum,
En mea colla senex sub iugā mitto tua.
Victa iacet Pallas, magis haec cape leta trophaea,
Aurea quam pastor cum tibi mala dedit.

Horatius autem lib.Carm.iiij. Qdē j.conqueritur Venere, quam iam diutius in-
termiserat, in senectute sibi rursus bella mouere: Intermissa Venus diu
Rursus bella moues, parce precor, precor, Non sum qualis eram, &c.
Quin & Plinius lib.xxij.c.item xxij. scribit Scandicem herbam marcescentes senio
iam coitus excitare. Licet igitur (vt reptam) senes aliquando moueantur ad Vene-
rem

rem natura, vel arte: Tamen aut sunt seminis expertes: aut si quod habent, est ago-
non, id est, sterile, non prolificum, non genitale, siue gignitium, vt ita loquar, pro-
pter inutilis excrementi permissionem, quia eorum natura non satis potest conco-
quere. Autores Aristot.lib.j.de Generatione animalium, c.xvij.& Galenus circa ini-
tia lib.ij.de Sanitate tuenda, in quibus in hunc fermē sensum: Labor, cibus, potus,
somnus, omni atati communia. Venus verò atate tantum florētium est: quae autem
hanc vel praecedunt aetates, vel sequuntur, aut planē semen non effundunt, aut cer-
rē infecundum, aut malē fecundum emittūt. Quod & affirmat Albertus Magnus
lib.de Animalibus v.tra.ij.c.j.& li.10.tra.ij.c.j. Et hinc Senectus effecta, id est, gignen-
di vi & potestate destituta, & exhausta, à Virgilio dicitur illo versu supra citato:
Sed mihi tarda gelu seclique effecta senectus.

Semen senēste rite.

Senectus effecta.

20 Ideòque lege Pappia Poppea (ita enim legendum est, non Pompeia) à Tiberio Ca-
sare edita, cautum est, ne sexagenarij vxorē ducerēt, tanquā ad generandū minimē
idonci. Autor Tranquillus in Claudio, & meminir Seneca in libris Moralis Philo-
sophiae, & Lactantius lib.jc.xvj.& Imperator noster in l.pe.C.de nupt. quā & ita in-
telligit Raph. Fulg. conf. 12. quēdā mulier. col.ij. verfi. in primo videtur, vbi ex hoc
in pulchro casu consuluit. Ex quo & alibi sancitum est, ne minor sit lxvj. annis, qui
arrogat, quoniam magis liberorum procreationi studere debet. l. si paterfam. §. vlt.
D. de adopt. tanquā post huiusmodi aetatem, huius rei vacationem natura ipsa de-
derit. Er apud Plautum in Mercatore hanc legē praescribunt adolescentes senibus:
Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibimus
Seu maritum, siue hercle adeò cœlibem scortarier,
Cum eo nos hic lege agemus. --

Lex Pappia Poppea. Sexagenarij uxorem ne ducant.

21 Ergo si huiusmodi prouectioris aetatis viri vxores ducant, easq; minimē impra-
gnēt, (quod vtriq; saepius vsu euenit) hoc certē vxores molestissimē patientur. Nā
cum semper aliās, nihil atquē dicitur natura, quā aliud, quale ipsum est, producere,
vel Aristotelis testimonio lib.j. Oecono. c.j. & lib.ij. de Anima, & alibi saepe. Nititur
enim summis viribus insita potestas, vt se ad effigiem quandam & imaginem im-
mortalitatis, & diuinitatis componat: vt quoniam corruptioni obnoxiiū idem nu-
mero animal, nequit perseuerare, ortu vicari, o mortalitati, qua fieri potest ratione,
adminiculetur, ac velut tibicinibus praesultam ab occasu vindictet. In quam senten-
tiam Nicol. Lyr. detorquet illud 2. Reg. Ita est enim lex Adam Domine Deus. Illud
quoq; Iob 30. Abstulit quasi ventus desiderium meum. Tum verò maximē in hu-
iusmodi desiderium mulieres veluti feruntur praecipites. Est enim, vt scribit Plato
in Timaeo, ad fi. & ex eo repetit Galenus li.vj. Locorum affectorum, c.v. vulua ma-
trixq; in foeminis, animal auidum generandi: & quando procul à foetu per aetatis
florem, aut vltra diutius detinetur, agrē fert moram, ac multum indignatur, pas-
simque per corpus oberrans, meatus spiritus intercludit, respirare non sinit, ex-
tremis vexat angustiis, morbis denique omnibus premit, quousque cupido amor-
que quasi ex arboribus foetum fructumve producat. Idque est, quod nostrae leges
proclamant, naturam ad hoc mulieres genuisse, vt partus ederent, maximamque
eis esse eius rei cupiditatem. l. ambiguitates. C. de indic. vidui. Et vt alibi scribitur,
maximum ac praecipuum munus earum est, concipere, ac tueri conceptum. l. quari-
tur. §. j. D. de ad. edic. Et pudor est foeminis nuptiarū praemia non habere. c. pudor.
xxx vij. q. ij. Hinc illa vox Rachelis virum alloquentis, Gene. xxx. Da mihi liberos,
alioquin moriar. Et illa quoque Annae admonitio apud Virgilium lib. iij. Aeneid.
Nec dulces natos, Veneris nec praemia noris.

Natura sumus cupidi similis nostri gignendi.

Vulua genera di auida.

Mulieres in hoc genite, ut partus edant.

Nam vt scribit Euripides in Phoenissis:
καὶ φιλότκνόν πως πᾶν γυναικῶν γένος.
Quo significatur, vniuersum mulierum genus amans liberorum esse: quod non
tam de liberis iam natis, quā de desiderio pariendi liberos intelligi, declarant
verba praecedentia.

22 Quod si quispiam in hac parte nobis obiiciat Masiniffam Numidiae regē & Catonē Censoriū, & Vladiflauū Lituaniū regē Poloniae: quorū ille post 86. annos Methymatū (alij legūt Methymarū, alij Mechiū, alij Mathumantū, alij deniq; Mathimanū) filium genuit: alter lxxxvij. aetatis anno, ex filia Salonis clientis sui alterū Catonē, auū Vticēsis, procreauit. Huic autē nonagenario duo filij nati sunt Vladiflaus & Casimirus. De prioribus meminerūt Plin. vij. Naturalis historiae, c. xiiij. & Solinus in Polyhistorē, c. iij. & praeterea de Masiniffa Valerius Maximus, li. viij. ca. xiiij. & Iulius Florus epitome 50. De posteriore autem, Aeneas Pius in Europa, c. xxxv. Si haec (inquam) quis nobis obiiciat, sciat haec pro miraculo, rēq; memorabili, fuisse scriptis demādata. Nā quae rarō eueniunt, vice miraculi habētur. §. quantūcunq; in auth. de Consul. Sicuti non absimiliter pro miraculo habetur, si mulier quinquagenaria liberos genuerit. l. si maior. C. de legi. haerēd. Igitur non temerē dictum est ac scriptū tā Soci. consi. 65. super propōita consultatione, col. j. & ij. libr. iij. quōd licēt contingere possit, vt octogenarius aliquando generet: quia tamen id nō est ex cōmunitate accidentibus, certē si octogenario cuiuspiam dicatur natus fuisse filius, vt ei succedat, id nō praesumetur, nec ei succedet. Quod tamē nō huc adscripti, quōd ita sentiam de nato in matrimonio, nisi aliter cōstaret de impotentia mariti.

Rara, vice miraculi.

Octogenario natus filius an succedat.

23 Sed fac illud esse veluti ordinarium & propē quotidianum, vt senes filios generent: at certē illud quoque hinc necessariō sequetur, vt vel eos posthumos habituri sint, cūm mors ā senibus longiūs abesse non possit: vel si illis adhuc uiuentibus nascantur, non satis temporis eis supererit, quo eos educare & insitituere possint. Scientum est enim illud Megadori senis apud Plautum in Aulul. Post mediam aetatem qui ducit uxorem domum, Si eam senex pregnantem fortuitō fecerit, Quid dubitas, quin fiet paratum nomen puero Posthumus.

24 Adde, quōd cūm nihil sit, quōd magis matrimonium deceat, quām viri & vxoris amicitia, vt saepe aliās diximus, est senectus veluti amicitiae inimica. Senes enim ob naturae deficientis imbecillitatem, his vt plurimum carent, quibus amicitia initur, atque conseruatur: vt pote cum sint intractabiles, morosi, difficilisque admodum conuersationis, quae ad amicitiam conciliandam plurimum valet: sicuti Aristoteles tradit libr. viij. Ethico. c. v. jta scribens, In seueris atque senibus tantō minūs sit amicitia, quantō difficiliōres sunt, & minūs congregationibus gaudent. Haec enim ad amicitiam maximē spectare, & ipsam efficere videntur. Et profectō ex consuetudine, Veneris incentiuā, & astus efferuescunt, dicente Lucretio, Consuetudo concinnat amorem. Cui concinens tex. apud nos in c. veniens. extrā, de eo qui cogno. cōsanguineam vxoris suae, ita ait: Deinde ex conuersatione diuturna forori puellae carnaliter se coniunxit. Propterea Apuleius lib. vj. scitissimē consuetudinem Veneri ministrā facit. Ad quam etiam sententiam spectat illud Ciceronis in Laelio: Auxit benevolentiam consuetudo. Porro autem morosos & difficiles, querulosq; senes esse, praeter Aristotelem fatetur Tullius, in libr. de Senectute, tamen non tam ad aetatem, quā ad mores id referens. Et id passim experimur. Ex quo Horatius lib. j. Carminum Ode ix. canitiem morosam vocat, Donec virenti canities abest Morosa.

Canities morosa.

25 Sed & alia sunt senectutis incōmoda, ob quae senes ipsi ab vxoribus amari haud queunt, suntque illis tadio, contemptui, odio: praesertim si sint adolescentulae: quoniam, vt ait Terentius in Hecyra, Odiosa est haec aetas adolescentulis. quem ē nostris citat Lucas Pen. in l. ij. col. item ij. C. de primit. lib. xij. Haec autem incōmoda probē nouerat Iuuenalis, ea describens Saty. x. Sed quām continuis, & quantis longa senectus Plena malis: deformem & tetrum ante omnia vultum, Dissimilemque sui, deformem pro cute pellem,

Pend

Pendentisque genas, & tales aspicte rugas, Quales umbriferos vbi pandit Tabraca saltus, &c. Et post pauca, Vn senum facies, cum voce trementia membra, Et iam laeue caput, madidique infantia nasi. Frangendus misero gingiua panis inermi. Vsq; adeo grauis vxori, natisque, sibique, Vt captatori moueat fastidia Cossō.

Caecili quoque antiqui Poetae in Hephæstione sententia est, apud Ciceronem in lib. de Senectute, & Nonium Marcellum statim in prin. lib. de Proprietate sermon. Tum etiam in senectute hoc deputato miserrimum Sentire ea etate esse odiosum se alteri.

Quibus concinens Mnimmermus apud Stobaeum cap. lxj. - Επει δ' ὀδυνηρὸν ἐπέλθῃ γῆρας, & reliqua, quae nos adscriptimus supra num. 15. Et rursus apud eundem Stobaeum cap. cxiiij.

Αλλ' ὀλιγοχρόνιον γίνετο, ὥσπερ ὄναρ, εἴθ' τιμῆσσα, τὸ δ' ἀργαλέον καὶ ἀμαρτον γῆρας ὑπὲρ λεφαλῆς αὐτῆς ὑπεκρέμα. Ἐχθρὸν ὁμῶς καὶ ἀτιμῶν, ὅτ' ἀνωσον τῆς αὐτοῦ.

Sed breue tempus durat instar somnij Iuuentus pretiosa: difficilis autem, deformisque Senectus statim imminet capiti Odiosa simul & contempta, quae virum reddit obscurum. Estque etiam in idem illa Menandri sententia cap. cxiiij. τικρὸν ὄτ' ἀγέμματα γερῶν ὅτ' ἀκίαι μένον. Amarulentus est alumnus senex domi manens.

26 Ex quo factum est, vt apud antiquos scriptores senium pro tadio, molestia, & odio plerunq; poneretur, vt eidem Marcello placet, ad hoc referētī illud Aetij in Epinau Simache, Mors amici subigit, quod mihi est senium multo acerrimum. Illud quoque Turpilij in Demiurgo, Quia enim odio & senio mihi nuptia. Et multa aliorum testimonia, quae ne prolixior sim, prudens omitto. Illud tamen Plauti addidero in Stichō,

Haeres vitae me saturant, mihi diuidia & senio sunt. Et in Truculento, Malē quod mulier incepit, nisi efficere perpetiar, Id illi morbo, id illi senio est. Itēque illud Tullij in Oratione pro Milone: Lugēt Senatus: mōeret Equester ordo: tota ciuitas confecta senio est. Nec defunt, qui ad hunc quoque sensum trahant illud Claudiani libr. iij. de Raptu Proserpinā,

Ignauī senium cognouimus aui. Quibus astipulatur Homerus, qui libr. xix. Iliados, senectutem odiosam siue molestam vocat, Πῆγάδ' ἢ τὴν σὺρεπῶν, &c.

Adde & sordidam, siue sordentem, & turpem: quod amori admodum repugnat. Sic Staius libr. ii. - Veteri stat sordida tabo Et libr. vij. Vtraque canities. -- Et Marullus: Turpem canitiem pati.

Seniū pro tadio, molestia, odio.

Senectus odiosa.

Sordida canities.

Et turpis.

27 Ex istque fit, quōd licēt aliās nō valeat donatio inter virum & vxorem, D. & C. de dona. inter vir. & vxor. per totum: valet tamen, si donet senex maritus vxori iuueni, veluti magis compensans, remunerānsque vxoris ipsius ex sua senectute iacturam, & incōmoda, quā gratis tribuens, vt plenē nō. per Doct. in l. si voluntate. C. de dot. promif. & in l. si diuortio. D. de verb. oblig. Ro. con. 4 45. consul-

Valeat donatio facta à senem iuueni.

tatio praefens, col. iij. & Guid. Pap. consi. r. r. 2. Nobilis Guicharda. in fin. & Bal. No- uellus in tract. de dote. §. x. col. iij. ver. quid autem si talis. cum aliis simi. à me alibi copiosè adductis.

28
Foemine iuue- nes senum am- plexus fugi- unt.

Quae cum ita sint, ideo verè cecinit Catullus, Et senis amplexus culta puella fugit.

Et apud Apuleium libro quinto Aflini aurei, Mulier quaedam dolenter queritur, in- que primo suae miseriae loco reponit, quod nacta esset seniore[m] maritum: At ego (inquit) misera primùm patre meo seniore[m] maritum fortita sum. Dein. &c. Bart. autem noster in l. Mutiana. col. vlt. in prin. D. de condi. & demon. scribit vxores iu- uenes cupere mortem senum maritorum solere. quod & ipsum tradit idem Bar. & post eum Paul. Cast. in l. pater Seuerinam. §. focrus, eo. tit. ita intelligentes glof. ibi simpliciter loquentem de vxoribus. Et hinc quoque sapius vxorum adulteria pro- ficiscuntur, tum quia cum mariti senes sint admodum in Venerem legnes, vxores ipsae aliorum concubitus haud renuunt: imò verò spontè nec rogatae, petulanter rogant, quò suam, quantum possunt maximè, libidinem expleant. Tum quia ma- ritos senes minimè diligant, iis, quae iam dictae sunt, rationibus. Ideòque Theogni dis sententia est, incommo[m]dam esse vxorem iuuenem viro seni. Neque eam guber- nando regi posse, vt nauem, neque anchoris detineri, sed abrupit funibus, sapius noctu alium portum petere, id est, aliorum concubitus sectari. Carmen ipsius est huiusmodi:

ὄντοι σύμφορον ἴδι γυνὴ νέα ἀνδρὶ γέροντι,
ὅν γὰρ πῶς κελὶ πείθεσθαι, ὡς ἀκασίῳ.
ὄνδ' ἀγκυραὶ ἔχουσιν. ἀποθρήνησασα δὲ δεσμὰ
πολλὰ κίς ἐκ νυκτῶν ἄλλου ἐχθ' ἠμέναι.

Quam quidem sententiam ex eo affert Clemens Alexandrinus lib. Stromaton vj. vbi & aliam in eandem rem adducit ex Aristophane:

Ἄγκυρὸν νέαν ἡμῶν κί, πρεσβύτους ἀνδρ.
Turpis res iuueni vxori, senex vir.

29
Vxorum iuue- niū infenes ma- ritos imperiū.

Ex quo etiam fonte manat impotētissimum, imperiofissimū[m]que illud vxorum iuuenum in huiusmodi senes maritos imperium. Nam vt scribit Aristophanes, ἡ θεομορφοειδέσασα, id tamen Euripidi attribuens,

Δεσποινὰ γὰρ γέροντι νομφίω γυνή.
Id est, ad verbum,
Domina enim seni sponso vxor.

Quod & ex Euripide in Phœnice repetit Stobæus Serm. 6. 9. Et Quintilianus, si is est (quod nondum credimus) in ea Declamatione, cui titulus est, Cæcus in limi- ne: Genus (inquit) infimæ seruitutis esse, senem maritum. Ideo & paulò post, ean- dem, quæ seni nupserrat, vxorem & dominam appellat.

30
Aurora senem Tithonum adama- mauit.

Nec est, quòd sibi in ea re blandiri debeant senes, Auroram adamasse Tithonum senem, dicente Propertio lib. ij. ad Cynthiam:

At non Tithoni spernens Aurora senectam,
Desertum Coa passū iacere domo est.
Et paulò post:
Cum sene non puduit talem dormire puellam,
Et cane totiens oscula ferre comæ.

Id enim fabulosum, & ex commento fuisse à Propertio, vndecunque causam suam muniente, constat potius dixerim, quàm verum: aut si verum fuit, id certè, quod semel tantum vsu euenerit, perinde esse, ac si nunquam. Nam, vt inquit Afconius, Semel vicinum est ad penè nūquam. vtq; dicit Celsus noster, Ex his quæ fortè vno aliquo casu accidere possunt, iura non constituunt. l. ex his. D. de legi. Nam quod legitur Venus cum Anchise iam senescēte coiuisset, vnde Æneam ipsa peperit, non tam ex amore illius fecit, quàm quòd ob oraculo accepisset, fore, vt deleto Troia- norum imperio, Anchisiadæ imperarent: vt à Michaële Byzantio in Violario est scriptum

Semel vicinum ad penè nūquam. Venus cur cum Anchise senescēte coeubuit.

scriptum. Caterum sunt quaedam mulieres, quæ lege & vi astrictorum libentiùs cum senibus coeant, quàm cum iuuenibus, hæ credimus Iulio Firmico libro Mathecos vij. capit. xvij.

Astrictorum vi quaedam mulie- res senibus li- bentius commi- scentur. Senum marito- rum zelotypia comes perpe- tua.

31 Adde & aliud maximum incommo[m]dum, etiam si superiora desint, quòd ex hu- iusmodi matrimoniis virorum seniorum cum puellis procedit: nempe perpetuam ipsorum vxorum zelotypiam. Quam videmus omnes quotidie, & vidit Lycurgus ille sapientissimus Lacedæmoniorum Legissator apud Xenophòtem in Laconum republica, vbi hæc de eo scribit: ἔτι μόντοι συμβαίνει γεραίῶν νέων ἔχου, ὄντων τῶν τι- λικώτων φυλάττονας μάλικα τὰς γυναῖκας, τ' ἀνασῖα καὶ τὰς ἐνόμισα, τῶν γὰρ πρε- σβύτων ἐπίουσι τοῖς ἀνδράσιν καὶ σώμα καὶ ψυχὴν ἀγαθῶν, ὅσων ἐπαγομένω τεκνοποιή- σασθ'. Id est, Et si quidem contigerit, vt senex quispiam vxorem iuniorem ducat, videns huius ætatis homines maximè asseruare vxores, huius quoque rei contra- rium constituit. Sanxit enim, vt cuius viri corpore animòque senior ipse magis ca- peretur, eo adducto ad vxorem, prolem ex eo susciperet. Quantum autem zelo- typia viros torqueat, si quando eis contigerit, alibi fortè dicemus.

Proverbium reiciendum.

32 Proinde, vt id caput concludamus, reiciendum est modis omnibus antiquum illud Proverbium à Diogeniano in collectaneis memoratum, αἰ γέροντι νέαν ἐπι- θαμνε λόφω. id est, Semper seni iuuenulam subiice: quo moneri videmur, vt senio- res viri puellam ducant, magis quàm anum, ne si frigus accesserit frigori, languēte Venere steriles existant nuptiæ, nisi malimus huiusmodi proverbium ad alium vsum trahere, cum Erasmo in tertiæ Chiliadis centuria quinta, cap. xcj.

Anus cum iuue- ne improbatè matrimonium. Vt uctili cum puella.

33 Superioribus tamen annectendum Græcum Epigramma Leonidis ex ij. lib. Epi- grammatum Græcorum, quo æquè improbat matrimonium anus cum iuuenē, & vetuli cum puella:

Ἐγὼν ἔγχε φιλῖν' ὄτ' ἦν νέῳ ἡνίκα πρεσβύς,
Δωδέκην, παρὶν δ' ἄγριο; ἰδ' ἐπέθε.
Καὶ γὰρ ἄπαις διέμεινε τότε σπέρων ἐς ἀκαρπία,
Νῦν δ' ἐτέροις γήμια ἀφοτέρων σέρειαι.
Nupsit anus iuueni, vetulo tibi iuncta puella est.
O nimium ex omni tempore inepta Venus.
Aut alijs ducis, sterili vel conferis agro:
Coniuge nec frueris, nec frueris sobole.

Id est, vt vertit Alciatus noster:

34 Diuus autem Chrysofostomus in Epistolam Diui Pauli ad Thessalonicenses prio- rem, Homilia quinta, monet, vt iuuenes antequam scortari didicerint, connubiali iugo subiiciantur. Nam si semel se meretricibus addixerint, statim in pristinam re- labi petulantiam. Et longè ante illum D. Ignatius, τοῖς νεώτεροις ἐπιτρέπω γάμω πρὶν διαφθαρεῖν εἰς ἐπαίρας, quibus etiam significatur, iunioribus nuptias esse contrahen- das, antequam meretriciis amoribus implicentur. Quod & ex eo repetit Antonius ille Monachus Melissæ lib. j. cap. xiiij.

Iuuenes mari- tētur, antequā scortari didice- rint.

35 Nec tamen hinc discedendum putauimus, priùs quàm Lectores illud admonue- rimus, vt sicuti mulieres quaedam vi & potentia astrictorum concubitus senum ap- petunt, vt diximus supra num. 2. 9. ita etiam quaedam eadem vi huic fato sunt ob- noxia, vt vel iuuenes cum maritis senibus, vel anus cum iuuenibus matrimonio copulentur. Nam cum Sol in altera quartarum duarum orientalium extiterit, scilicet in figura, in iuuenta viro seni desponsabitur, vel in senectute iuuenem ma- ritum accipiet. At si in altera duarum occidentalium extiterit, tardè marito coiu- gabitur, vel in prima iuuentute seni desponsabitur: vt scribit Claudius Ptolemaus li. iij. Quadripertiti, cap. item iij. vbi & alia huiusmodi multa tradit, quæ ibi, si li- beat, videbis. Præter hæc, vide etiam ea, quæ dixi supra num. 6. mirum est autem.

Astrictorū in mu- lieres maritos senes fortitūtur, & contra.

36 *Qua etate ma-
trimonium in-
endum sit.
Legum et Ca-
nonum in eam
rem prescripta
etas.
Aetas feminis
genitalis.*

36 ¶ Sed iam nunc dicendum est, qua potissimum aetate vir & mulier matrimonio se debent addicere. In qua re, sicuti inter omnes conuenit, mulierem iuniorem & aetate tenera, virum quoque non aetate defecta esse debere: ita & in annorum numero palam dissentiunt. Leges nostrae & Caesareae, & Pontificiae viro annum 14. vt sit idoneus matrimonio, assignarunt. Mulierem vero esse nubilem, & viro maturam tradiderunt, quae xij. annos nata est. Quod tempus leges in eam rem praescripserunt, quoniam ferre semen incipit homo circiter annos bis vij. vt dicit Aristoteles lib. v. de Natura animalium, cap. xiiij. vbi subdit, quod vim genitalem recipit circa annos ter septem. Prius enim dixerat, quod semen non simul incipit excerni, & posse generare: sed vis illa prolifica postea accedit.

37 *Puella nouem
annorum pepe-
rit.
Puer nouem an-
norum nutritic
impregnauit.*

37 ¶ Quanquam legimus ante hos annos mares liberos genuisse, feminas peperisse. Refert enim Alber. Rosa. in suo Indice, in verbo, matrimonium. l. ij. puellam nouem annorum peperisse. Diuus autem Gregorius in suo Dialogo scripsit puerum nouem annorum suam nutriticem grauidam reddidisse, vt refert glos. in Summa. xx. quaest. j. & ibi etiam Archi. atque Hostien. & Ioan. And. in c. vlti. de eo qui cog. con. vxor. suae. Hosti. in Summa, tit. de poenit. §. cui confitendum, vers. cui pueri. Io. And. Panor. & alij, in c. j. de delict. puer. & idem Ioan. And. in c. puberes. col. ij. & ibi etiam Panor. de despon. impub. & Bart. in tract. differ. iuris Canonici, & Ciuilib. Angel. confi. 2. §. 3. visis statutis. ante fin. Petr. Anc. in c. si pater. col. vij. vers. in matrimonii. de testa. lib. vj. Domi. confi. 2. 4. quia difficile. col. ij. Alex. & Iason in l. in pupillari. vterque col. vlt. de vulg. & pupil. ipse Alexand. in l. ij. col. ij. vers. sed licet Doc. de vulg. & pupil. & Barb. in proce. Cle. §. nulla. col. vlti. Iason in l. moribus, quaest. ij. col. iij. illo tit. de vulg. & pupil. Quanquam in Dialogo Gregorij istud omnino non reperitur, vt etiam asserunt Card. Flor. & Ioan. Ana. in d. c. j. de delict. puer. Et de alio quoque annorum decem retulit Diuus Hieronymus ad Vitalem, in haec verba: Domino, inquit, teste, non mentior. Quaedam muliercula cum expositum nutrire infantem, & instillaret cibos, ac nutriticis officio fungeretur, cubaretque cum ea paruulus, qui vsque ad x. iam peruenerat annum: accidit vt plus quam pudicitia patitur, se mero ingurgitaret, accensaque libidine obscenis motibus ad coitum duceret infantem. Prima ebrietas alterius noctis, & ceterarum deinceps fecit consuetudinem. Necdum duo menses fuerant, & ecce feminae vterus intumuit. Sed & in eadem quoque Epistola plane dilucidèque ostendit ex annorum computatione Solomonem, & Achaz reges, cum essent xj. aut etiam x. annorum, filios genuisse, illum scilicet Roboam, hunc Ezechiam, & ipsos reges. Cuius etiam rei meminit Ioan. An. in d. c. vlti. de eo, qui cog. conf. Quo in loco Hosti. idem scribit cogitasse puero x. autem xj. annorum in Castro sancti Michaelis, in dicecesi Sicarien. Legum igitur conditores id in ea re, sicuti aliàs semper, considerauerunt, quod frequentius & in pluribus vsu euenit. Nam aliàs natura legem facere non potest, vt dicit Hieronymus in eo loco, quem citauimus.

Alter puer 10.
annorum idem
fecit.

Solomon 10.
aut 11. an. ge-
nuit Roboam.
Achaz eiusdem
aet. Ezechia
genuit.

Alter puer.

Femine cur ci-
tius pubescant.

38 ¶ Et ideo quamuis leges praesumant esse puberes, & maturos nuptiis, marem scilicet in quatuordecim annis, feminam in duodecim, & ex hac praesumptione legem statuunt: tamen ex Pontificum Decretis contrarium probati potest, & si comperiat, valebit matrimonium antè contractum, per c. de illis, & c. vlt. de despon. impub. Quare autem feminae citius existimentur, sint ve citius puberes, & nuptiis idoneae, quam masculi, Macrobius rationem nostris incognitam adfert l. j. de Somnio Scipionis, c. v. videlicet feminas propter votorum festinationem maturius biennio legibus liberari. Ego vero id naturae profus assigno, quae mulieres citius admouet generationi, veluti naturae inferioris: vt exilia poma celerius maturefcunt, robusta seriùs, vt dicit idem Macrobius libro septimo Saturnalium, capite item vij. Et vt scribit Theophrastus de Causis plantarum lib. iij. c. ix. & iterum c. xj. Quae infirmiora sunt, ea faciliùs celeriusque perficiuntur. A quo non longè abhorret, quod scribit Plinius lib. vij. c. iij. & ante illum Aristoteles lib. vij. de Historia animalium

malium, cap. ij. feminas celerius gignere, quam mares, sicuti & celerius senescere. Ex quo Zeuxis pictor Agatharcho etiam pictori se de pingendi celeritate iactanti, cum ipse diutius immoraretur operi, ita respondit: Diu pingo, quia pingo aeternitati: citò nata, citò pereunt, diu elaborata ferunt aetatem. Beta citò nascitur, buxus paulatim. Autores cum alij plurimi, tum Plutarchus in lib. de Amicitia in multos diffusa. Et hoc quoque è nostris optimè intellexit Bart. in l. j. C. de his qui veni. aet. impet. vbi dicit, quod mulier, cum sit breuioris vitae, ideo citius perficitur, vt contingit in omnibus animalibus. Quod & ipsum ex Aristotele est lib. iij. de Generatione animalium, c. vj. Sed & id quoque videmus in virgultis & arboribus, vt ipse subdit: quod & asserit Columella in lib. de arboribus, c. iij. non semel: & antecum Theophrastus de Causis plantarum lib. j. c. ix. Et eandem penè rationem scripserunt Hosti. & Ioan. And. in c. literas. de despon. impub. Bald. in l. qua aetate. de testa. Panor. & Cardi. Alex. in c. vbi non est, co. titu. & Philip. Fran. in rubr. de testa. lib. vj. col. iij. vers. & quaeritur primò.

Citò nata, citò
pereunt.

Mulier ut est
breuioris vitae,
ita citius per-
ficitur.

39 ¶ Possunt ergo ex nostris legibus, vt iam satis dictum est, matrimonium contrahere mares anno xiiij. feminae xij. Sed qua tamen potissimum aetate id debeat vterque facere, leges ipse non decernunt. Illud tantum scriptum reliquerunt, filiam posse se inconsumpta matre collocare, si pater eius nuptias distulerit vsque ad vigesimum quintum annum: veluti senserint, feminam intra tempus illud esse nuptui tradendam. tex. est in Auth. sed si post. C. de inoffic. testam. & in §. causas. vers. si pater. in Authen. vt cum de appel. cog. & glos. in c. de raptoribus. in verbo, excusata. xxxvj. quaest. j.

Filiarum nuptiae
non differende
ad 25. annum.

40 ¶ Alibi autem est text. in §. generaliter. vers. nouimus enim, in Authen. de tempor. non sol. pe. sup. dot. quod quae omnium velocissimè festinant matrimonium contrahere, non minùs tamen, quam quindecim annos, expectant: & ibi Accurs. scribit fortè verum esse de consuetudine. Et alibi videlicet in §. j. in verbo, viri potentes. Insti. de nupt. dicit, quod ille tex. consuetudinem frequentiore hominum ponit, tanquam id plerunque homines obseruent. Et haec sunt, quae reperi in legibus Romanis, quae extant. Socrates autem apud Casiodorum lib. j. Historiae, quam Tripartitam vocant, capite nono, scribit, apud ipsos Romanos olim legem fuisse, arcentem à priuilegiis habentium vxores, eos qui annum vigesimum quintum nati, vxores nondum duxisset: tanquam scilicet intra illam aetatem, aut in ea ipsa viri, sicuti & de feminis diximus, vxores debeant ducere.

Iterum de aetate
contrahendi
matrimonium.

41 ¶ Ascræus autem poeta, nunquam satis laudatus, viro trigessimum annum, mulieri decimum quintum ad matrimonium constituit. In hanc enim sententiam ita cecinit lib. ij. eius operis, quod inscribitur, Opera & dies:

Ἐρατός δὲ γυναῖκα πέντε πρὶν οἴκου ἄρεσθαι,
ἢν τε τριμνησίων ἐπέτω μάλα πάλιν ἀπολέστω.
ἢν δὲ ἐπιβῆς μάλα πολλὰ, γάμου δέ τοι ὄριον ἔστος.
ἢ δὲ γυνὴ πέτορ ἕβων, ἡμετέρω δὲ γαμοῖτο.

Id est,

Aetate matura vxorem domum ducito,
Neque multò maiorem natu triginta anni,
Neque multò minorem. Iste enim tempestiue sunt nuptiae.
Virgo autem pubescens anno decimo quarto, nubat decimo quinto.
Cui quantum ad mulierem, subscripsisse videtur Socraticus Xenophon, qui in Oeconomico inducit Ischomachum, quem in Oeconomia imitandum proposuit, cum Socrate disserentem, vxorem se quinque & decem vix annos natam duxisse. Quantum ad virum autem, huic concinit, quod ab Aetio traditum est Tetrabib. iij. Sermone iij. cap. xxvj. Aetatem vel iuniorem vel prouectiorem conceptionem impedire. Ideoque primùm pubescentes à Venere prohiberi debere. Ita vt vir xxx. annum, mulier decimum octauum attingat.

Hesiodus viro
30. annum, fe-
mine 15. consti-
tuit.

Xenophon So-
craticus.

Aetius Medi-
cus.

42 **¶** Lycurgus, cuius cultis legibus Lacedæmoniorum respublica floruit, neglectis, euerfa est, non certam in ea re ætatem (quod apud antiquos scriptores me legisse meminero) definiuit. Illud tamen statuit, vt nemo pro voluntate vxorem duceret, & non, nisi cùm in adultam ætatem peruentum iam esset, nuptias celebraret. Id enim plurimum fecunditati ac robori conducturum. Autores Xenophon in Repu. Lacedæmoniorum, & Plutarchus in Apophthegmatis, atque etiam in Vita ipsius Lycurgi: qui & in comparatione ipsius Lycurgi, & Numæ Pompilij, scribit, Lycurgum virgines maturas & virorum appetentes suis legibus desponsasse, quò tum congressus, appetente natura, gratiæ sit beneuolentiæque principium magis, quàm odij ac metus aduersus viros, si ante tempus violenter comprimantur. Tunc enim corporibus robur inest ad conceptus, partusque dolores perferendos: perinde atque ob aliud nihil illa nuberent, quàm ad sobolem procreandam. Romani autem (inquit) duodecim annos natas, & iuniores etiam, illas nuptui tradunt. Sic enim maximè & corpus & indolem puram & illibatam viro præstari posse existimant. Itaque illam quidem Lycurgi sententiam ad procreationem prolis magis sequi naturam: hanc autem Romanorum consuetudinem ad vitæ contubernium moribus formandis accommodatiorem esse.

43 **¶** Solon alter Legislator, sed Atheniensium, ea Elegia, quam de decem hominum ætatibus conscripsit, quintum septenarium (is est trigessimus quintus annus) nuptiis assignauit, apud Philonem Hebræum lib. ij. de Mundi opificio. Eam Elegiam Lilius Gregorius Latinitate ita donauit:

*Impubes & adhuc infans, cùm septa molaris
Educat primum, septimus annus erit.
Cùmque alios septem Deus huic perfecit annos,
Apparent pubis mollia signa noue.
Tertia mox vestit tenera lanugine malas,
Heu nimis etatis flos citò præteriens.
Iam iuuenem virisque facit tibi septima quarta:
Virtutis profert certaque signa viri.
Coniugij ætas maturum quinta ministrat
Natorum, & quibus est posteritatis amor.
Sexta homini mentem cunctos adducit ad vsus,
Qui queat ingenio rebus adesse suis.
Septima mente valet, valet & lingua, & simul isti
Octaua, ambæ annis quattuor atque decem.
Nona etate etiam magè mollia dicere quibit
Virtutem ad magnam lingua etiam & sophia.
Si quisquam ad decimæ mensuram exegerit annos,
Intempestiuam non habet ille necem.*

Cuius ætatum diuisionis per hunc septenarium numerum à Solone factæ, meminit etiam Censorinus in lib. de Die natali: sed versus eius non adscripsit.

44 **¶** Plato autem ille Philosophorum facilè princeps, ad finem libr. vj. de Leg. ita de hac re loquitur: Nuptiarum tempus sit puellæ à sextodecimo anno in vigesimum: idque sit longissimum tempus ad hoc institutum: masculo à trigesimo ad quintum & trigessimum. Sed & idem lib. iij. eiusdem operis, eam legem sanxit, vt vxorem quisque à trigesimo anno ad trigessimum quintum ducat. Si non duxerit, pecunia mulctetur & infamia. Idem autem lib. v. de Repu. Mulier à vigesimo ætatis anno incipiens, vsque ad quadragesimum pariat: vir autem postquam acutissimum sui cursus vigorem transierit, ab anno scilicet trigesimo vsque ad quintum & quadragesimum procreet.

45 **¶** Cæterum Aristoteles, ipsius discipulus, non longè ab eo discedens, maribus circa trig

trigesimum septimum annum, puellis circa viij. nuptiarum tempus præscripsit. Aristotelis verba subnectere placuit, ex quibus facilè dignosci poterit ea æqualitatis ratio, quam in ætate viri & vxoris requirimus. Ea sunt Græcè scripta in hanc ferme sententiam ex lib. Politicón vij. cap. xvj. Circa coniugia prouidere debet Legislator, qua ætate & cuiusmodi existentes, sunt in matrimonium copulandi. Hoc autem instituire oportet, inspiciendo ad ipsos, & ad vitæ rēpus, vt ætatibus in idem tempus concurrant, nec discrepet generandi potētia. Viro autem generare adhuc valente, si mulier ipsa concipere non possit, vel muliere quidem ad concipiendum apta, & vir ipse non possit, lites & discordiæ inter ipsos oriuntur. Ad filiorum quoque susceptionem est inspiciendum. Oportet enim, ne nimis distent ab ætate parentum: quoniam nec ipsi senioribus gratiam referre vllam possunt, nec parentes filii alimenta præstare. Nec etiam nimis proximi accedere debent filij. Habet enim hoc turbationem non paruam. Nam minor futura est reuerentia huiusmodi filiorum erga genitores, vt pote qui quasi sint æquales: & circa gubernationem domus querelæ ex ista quasi paritate solent prouenire. Insuper vt vnde cœpimus eò perueniamus, vt corpora natorum sint secūdem Legislatoris voluntatem, ferè quidem hæc omnia proueniunt per vnam diligentiam. Nam cùm sit finis gignendi vt plurimū viris septuagesimus annus, mulieribus autem quinquagesimus: ita coniugandi ab initio sunt, vt ætatibus ad hunc finem concurrant. Est autem adolescentium coniunctio improba ad filiorum procreationem. In cunctis enim animantibus iuueniles partus imperfecti sunt: & fœminæ crebrius, quàm mares, & parua corporis forma gignuntur. Quocirca necesse est, hoc idem in hominibus prouenire. Huius autem coniectura fuerit, quod in quibuscunque ciuitatibus consuetudo est, adolescenteres mares puellisque coniugari, in eisdem inutilia & pusilla hominum corpora existunt. Præterea in partu magis laborant puellæ ac pereunt plures. Ex quo respōsum oraculi Træzenis datum quidam existimant, ὅς πολλαὶ διαφθερομένων εἰς τὸ γαμίσαι δὲαι τῆς νεωτέρας, veluti ea causa multis percutibus propter immaturitatem nuptiarum. Ad continentiam quoque vile est, nuptias fieri seriores: intemptiores enim esse videntur, cùm puellæ Veneri assuescunt, ac masculorum corpora impediuntur crescere, si adhuc augente corpore rei Veneræ intendant. Nam eius rei quoddam est determinatum tempus, quod multò amplius excedit. Quapropter puellas quidem circa ætatem xvij. annorum nuptui tradere congruit: masculos verò circa ætatem annorum xxxvj. aut paulò circa. In hoc enim tempore & vigentibus corporibus coniunguntur, ac procedente tempore simul aptè desinent procreare posse: & filiorum successio partim erit ab initio eis ætate vigentibus, si rectè procedit statim generatio: partim verò dum iam ætas vergit ad annum septuagesimum. Hæc maximus Peripateticæ sectæ conditor.

46 **¶** Ex cuius autoritate æqualitatem in ætate coniugum non ita accipi volumus, vt sint eiusdem per omnia ætatis, sed vt pariter atque eodem tempore desinant posse generare: quod is ita demum fieri autumat, si mas fœminam 20. annis, aut paulò plus minùsve præcedat. Nam & iustam æqualitatem ætatis in vtroque alij quoque non recipiunt. Euripides enim in Aeolo, apud Stobæum Sermone 69. hæc in eam sententiam scribit:

*Κακὸν γυναικῶνα πρὸς νεῶν ἰσχυραὶ νεῶν.
Μακρὰ γὰρ ἰσὺς μάλλον ἀρσένων ἄνδρας,
ὀνείρας δ' ἢ βῆθ' ὅσσον ἐκλέπει δέμας. Id est,
Malum est, iuuenem vxorem adolescenti coniungere.
Diuturnior enim est marium vigor,
Fœmineum verò corpus citius pubertate desinitur.*

47 **¶** Sed quod dicit Aristoteles, quinquagesimū annum gignendi finem esse mulieribus, 70. autem maribus, idem asserit ipse Aristoteles lib. v. de Natura animalium, c. xliij. vbi tamen subiungit id rarò contingere, vt ad eam vsque ætatem possint generare: sed magna ex parte quintum, & sexagesimum annum finem generandi mari-

Aristotelis de eadem re sententia.

Æqualitas coniugum respectu finis cōsideranda.

Fœmine ad 50. annum, maribus ad 70. gignunt.

bus esse, feminis quintum & quadragesimum. Quinetiam quod de quinquagesimo anno mulierū dictum est, hoc & probant leges nostrae, in l. si sterilis. De de acti. emp. & ven. & l. si maior. C. de legit. hære. in quo loco dicunt Fulg. & recentiores, quod ad probandum, mulierem ea ætate peperisse, requiruntur probationes euidentiores. & refert ibi Ang. quod Henricus Imperator, cuius vxor ea ætate cõceperat, voluit vt ea Palam pareret, quod omnē suspicionis occasionem tolleret. & de hoc quoque multa Socii. conf. 126. visum fuit. col. ij. lib. ij. Idq; etiam afferit Plin. lib. vij. cap. xiiij. Dionysius Halicarnasseus li. Antiquitatū Romanatū iij. Ad id verò, quod dicit de concubitu, & liberis parentum iuniorū, quadrat quod scribit ipse Aristoteles eo. li. v. de Natura animalium, c. xiiij. Nouellorum in omnibus animalū generibus primam emissionē feminis aut infœcūdā esse, aut si fecunda sit, imbecilliora tamen generare. Tacitus de Moribus Germanorum, Sera, inquit, Venus, eoque inexhausta pubertas: nec virgines festinantur. Eadem iuuenta, similis proceritas, pares validaq; miscetur, ac robora parentum liberi referunt. Et ante illum Cæsar lib. vj. Belli Gallici, Germani, inquit, ante annum vigesimum feminæ noticiam habuisse, in turpissimis habent rebus. Ex quo satis constat, apud eos non licuisse vxorem ducere intra annum vigesimum.

Germanorum mos.

48 **¶** Nec erit intempestiuum, Stagiritani Philosophi rationibus adiicere, quæ Albertus ille Magnus, mirādūsq; in Physicis rebus, de ætate ad generandū idonea scribit, & ea quidē scitē, licet minus eleganter. In li. enim de Animalibus v. tra. & ij. c. j. In homine (inquit) est exitus, & descensus spermatis post completionē duorum septenariorum: sed sperma adhuc est modicū, tenue, & aquosum: Conueniens autem est, & bonū, in tertij septenarij complemēto. Tunc enim vt frequentius stat longitudinis diameter, & corpus incipit spissari secundum diametros latitudinis & profunditatis: & ideo etiam tunc sperma spissius, & glandulosius efficitur, eiusq; calor efficitur calidior, superflua in ipso exiccata humiditate: propter quod conuenientius est ad generandum. Et in eodem capite, multis interiectis: Homo masculus, circa xxx. annos habēs semen perfectē maturum, potest generare ad lxx. annos: & rarō in valentioribus extenditur hæc virtus vsq; ad lxxx. Sed post hoc est labor, & dolor, & non est aliqua virtus generationis, licet coeat. Mulier autē concipit, & parit, vsq; ad ætatem 50. annorū: & hoc rarō accidit. In paucis enim accidit mulieribus. Inuēta est tamen mulier temporibus nostris in Germania, cuius primogenitus excessit vltimo genitum, spatio xl. annorum. Quod autem frequentius accidit in viris, est quod generant vsq; ad lx. vel vsq; ad lxx. annos. Et mulier valida consuevit esse ad partum, vsq; ad xl. vel vsq; ad xlv. annos, qui sunt duo arcus minorum coniunctionum Iouis, & Saturni, vel parū plus. Idem rursus lib. ix. tra. & j. c. ij. Sperma (ait) conueniens generationi est illud, quod est sufficienter decoctum: & hoc est, quod in tercio distillat septennio, hoc est, in anno xxj. a natiuitate generantis. Ante hoc enim tēpus vt in pluribus non est sperma completē habens virtutem generandi perfectū aliquam in genere humano: quia quamuis in minori ætate parētum generētur fortē ex spermate eorū: tamen id quod generatur, sit debile, & infirmum, non complens periodū humanæ vitæ. Et post pauca: Vt in pluribus autē, mulieres post tria septēnia, conueniētes efficiuntur ad partū, eod quod corpora earū mollia in tanto tēpore maturantur, quod tunc est quantitas spatij cōiunctionis Iouis, & Saturni, & vnus anni solaris: quia in quantitate tēporis cōiunctionis duarum superiorū stellarum, infunditur perfectio corporibus indiuiduorū perfectorū: & hæc perfecta virtus infusa per vim Solis, per signorū circuitū reducitur ad agendum, & adunatur virtus eius, vt sit efficacior: quoniā licet fortē aliquis natus nō nascatur in cōiunctione Iouis, & Saturni, & ideo annus xx. nō terminetur ad iteratā earundē stellarū coniunctionē: tamē in tanto tēpore quantitatē rursus vnus cōiunctionis perficiunt super generata, & ideo sunt perfecta. De istis tamen in Astronomicis est reddenda ratio. Sed hic dixisse ad præsens sufficit, quod in xxj. anno perfecto, matura est ad concipiendū mulier, & quæ antē cōcipit, immaturatē concipit, ante tēpus videlicet maturi

turi feminis: viri autē indigent maiori tempore, quàm sit istud, quoniā corpora eorum sunt calori magis resistentia, & ante tēpus illud, quo perfectē matura sunt corpora virorum, est sperma eorū subtile & aquosum: & tale sperma non est aptum generationi perfecti in genere humano. Sed oportet, quod sperma sit glandulosum, & grandinosum, quādo rāgitur, hoc est, quod sit quasi cōpositū ex glandulis, & partibus grandinis mollibus: quia tunc in spissitudine eius potest cōineri fortis, & multus spiritus, cum virtute formante perfectum, & vigorosum parum. Qui spiritus cum virtute sua, neq; est in subtile spermate: & si esset, euaporaret. Tale autem sperma grandinosum, non est in corpore viri, nisi iam sit desiccatum calore iuuentutis, & confortatum, & inspissatum, & exiccatum iam in seipso ab humore ætatis puerilis. Hæc tamen ille.

49 **¶** Non desunt tamen, qui dicant, estque nostra ætate vulgi opinio, satis esse, si vir mulierem annis decem antecedit. Qua in sententia fuisse videtur Abraham ille, vnus idēque primus ex Patriarchis, quem tradunt sacra litera annis tantum decem fuisse Sara vxore antiquiorem, vt apertē colligitur ex Genef. c. xvij. vbi Abraham ipse ita loquitur: Putāfne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet: Quod & annotauit Origenes Adamantius in vndecima, quam scripsit in Genesim, Homilia, paulō post initium. Qua autem ætate Abraham esset, cum Saram vxorem duxit, quāve ætate Sara quoque ipsa tunc esset, non legimus. At illorum filius, & nepos scilicet Isaac, & Esau quadragenarij vxores duxerunt, Genef. c. 25. & seq. sed qua ætate vxores eorum tunc erant, non scribitur. Nec tamen omittemus, quod Rabbini ille, cui nomen fuit Bag, Bag, magni apud Hebræos nominis, inter plurima documenta illud quoque adscripsit, vt decem, & octo annos natus filius vxorem duceret, ad vitandam scortationem. Cuius rei nos admonuit ornatissimus olim nostræ Decurie præfex, nunc sacratissimus Niuernorū Episcopus, quem hic honoris gratia nomino.

Aliorum de eare sententia.

Abraham vxore annis 10. senior.

50 **¶** Nec interim omitendum censuimus, quod ad confirmationem eorum, quæ supra diximus de iuniorum Venere & prolificatione, scripsit Aristoxenus Pythagoricus in Florilegio Stobæi cap. xcix. Græcē quidem, sed in hunc sensum, ex translatione Conrardi Gesneri: In vniuersum quidem cauendam esse præcocem Venere. Nam neque in plantarum, neque in animalium genere, quæ præcocia sunt, fecunda fieri, sed certo tēpore ad fructificandi facultatem preparari, quod corpora ipsorum roborata & perfecta, semina & fructus proferre valeant. Multas autem res esse, quas seriū didicisse præstaret: quale & opus venerum est. Quapropter oportet pueros ita corporibus exerceri, & occupari, vt non modò Venere non quarant, sed, si fieri possit, intra vigesimum annum prorsus ipsam ignorent. Quin & ea ætate rara Venere vtendum esse. Hoc enim & ad parentum, & ad generanda prolis bonam habitudinem multum conducere.

Aristoxeni sententia de tempore cocundi.

51 **¶** Ex his autem, quæ supra diximus, faciliē intelligis, omnium sententia, virum ætate vxorem præcedere debere. Quamquam Homerus testis est libro quarto Iliados, Iunonem fuisse Ioue marito natu grandiozem. Ita enim loquentem facit ipsam Iunonem,
Καί με προεβύτην τεκετο Κρόνον ἀγκυλομήτης
ἡμφοτέρου γενέη τε, & quæ sequuntur.
 Cui concinens Ouidius lib. vj. Fastorum, hæc eam dicentem quoque inducit:
Si genus aspicitur, Saturnum prima parentem
Feci. Saturni fors ego prima fui.
 Vt non sine magno ac insigni exemplo nonnulli hodie ducant vxores annis se maiores.

Iuno ætate grandior Ioue marito.

52 **¶** Ego verò (vt tandem redeam, ac caput hoc concludam) magis accedo Aristoteli:

Aristotelis auctoritas.

cuius autoritas, cum in omnibus, tum verò maximè in rerum naturalium cognitione, omnium est maxima. Ideòq; Ang. noster con. pe. Sanctissima, & illustrissima domina, illum principem Philosophorum non iniuria appellat. Quin & Iurisconsultus Iulianus haud grauatè illum testem citauit, in l. si pater. D. de solut. Proinde & cæteris legibus hanc adiungemus,

Sexta Lex con nubialis.

VIRGINES, EASDEMQUE PVELLAS VXORES DVCVNT. VIDVARVM VERO, ATQVE SENIORVM, NVPTIAS FVGIVNT. SENIORES TAMEN VIRI VXORES IVNIORES NE DESPONDENT. SED AEQUALITATEM EA IN RE, VT IN CAETERIS, SECTANTOR. VERVM EAM NON ANNIS, SED GIGNENDI FINE, METIVNTOR. DENIQVE MARES XXXVI. PVELLAE XVIII. ANNORVM, AVT CIR- CITER, NVPTIIS ADDICVNTOR.

IN SEPTIMAM LEGEM CONNV- BIALEM, GLOSSAE PRIMAE PARS SEPTIMA.

Vxores bonis parentibus, & natione non infamata eligende.

SED PENE excidit, quod fortè primo loco monerè debuimus, vt videlicet vxores nobis deligamus, quæ probis honestisque parentibus natae sint, atque etiam ex patria, quæ foeminas humiles, & pudicas ferre solet. Nam quod ad parentes pertinet, eius rei nos factis monuit noster Iuris interpres, quem summum in Gallia magistratum gefisse nonnulli, sed erranter quidem, ferunt. Is est Io. Fab. qui in rub. Infiti. de nupt. inter cætera, quæ (sicuti alibi diximus) ei esse præcipuè attendenda monet, qui se matrimonio mancipare voluerit, illud non prætermittat, vt vxorem ducat boni, pacifici (vt ipse loquitur) & fidelis generis: quia vt plurimum videmus (quemadmodum & ipse dicit) non solùm labem sanguinis, sed & morum quoque, ad posteros deriuari.

Parentum mores in liberos deriuantur.

Quæ sententia certè verissima est. Nam tametsi sua cuiq; mens est, diuino creatæ arbitrio, pleræque tamen sunt animi vires, quæ simul cum corpore à parentibus transfunduntur in filios. Sic enim natura comparatum est, vt cum Ficino loquamur, vt corpus, & anima proportionem quadam harmonica congruant, motusque corporis in animam, sicuti & animæ in corpus, (quod Medici adstruunt, & alibi in nostro tractatu Nobilitatis, quo in loco de Medicina differuimus, latè comprobauimus) facillimè, & vehementissimè penetrent. Ideòque quanquam non educitur anima filij aut à corpore parentis, aut ab anima, ex orthodoxorum sententia, vt & nos alibi latius diximus: tamen corpus tale, & cum tali quadam procliuitate, à tali quodam corpore parentis educitur. Sic vvas acerbas comederunt patres, & dentes filiorum obstupuerunt, vt scribitur Hier. 30. c. Porro procliuittatis illius corporis anima ob cognationem quandam affectumque erga corpus proprium, particeps quodam modo redditur, præsertim secundum vim eius inferiorem, qua corpori propinquat, multumque consentit. Deinde vis superior animæ naturali quodam amore, inferiori sæpe obsequitur ferme, sicut illa corpori. Obsequitur (inquam) ferè similiter, sed non æquè. Motus enim, qui in anima actio est, fit in corpore passio: qui in corpore passio est, fit in animo sensus, atque compassio. Ad hæc, filij ipsi parentum præceptis imbuti, ad eorum consuetudinem morésque deducuntur. Nam cum omnia adolescentes, quæ oculis excipiunt, simiarum instar imitentur, fit sanè, vt quæcunque à parentibus maximè, quorum præsentior est, & assiduor conuersatio, fieri viderint, ad vnguem etiam facere nitantur, & sese assuefaciant: assuefactique demum (tanta est vis consuetudinis) perpetuò ita, vt primò imbuti fuerint, quasi secretiore quadam vi agente, perseverant: vt eleganter scripsit ille educationis liberorum præceptor eximius.

¶ Prop

3 Propterea, vt testatur versus nostris omnibus obuius,

Sæpe solet similis filius esse patri.

Quem citat glo. in l. quod si nolit. §. qui mancipia. D. de ædil. edict. & in l. quisquis. in verbo, in quibus. C. ad leg. Jul. Maic. vbi & in eam rem est bonus text. in hæc verba, In filiis paternis criminis exempla metuntur: & glof. in authen. de refe. sac. pal. ad fin. vbi est quoque bonus text. & in c. venerabilem, super verbo, progenitores. & ibi etiam Panor. col. iij. de elect. & in c. j. l. vj. dist. quæ dicit hanc vnam causam esse, quare filij presbyterorum non promouentur: & glo. in c. item si quis cum militibus. vj. q. j. & ibi etiam tex. & in c. vlti. de conse. dist. vlti. & in c. ij. super verbo, defectu, de fili. presbyt. lib. vj. quæ & illud quoque dicit, hac inter alias ratione, spurios sacris non initiari. Et facit quod voluit glo. in l. cum vnus. in princ. in verbo, domum. D. de ali. & ciba. leg. & Cy. in l. in bonæ fidei. in vij. quæst. C. de iureiur. & Bal. in l. j. ad fi. C. de loca. & in l. si quos. in fi. & ibi Angel. C. de capri. & idem Bald. consil. 95. regula iuris est. col. j. lib. j. & Alberi. loquens in filio calumniatoris, in l. si cui. §. j. num. 2. D. de accusa. & Fran. Aret. in l. iubeamus. in fi. C. de aduo. diuer. iudi.

Filij similes parentibus.

Filij presbyterorum cur non promouantur. Spurij cur sacris non initiantur.

4 Hinc illud sapientiæ iij. de impiis, & iis qui sapientiam abiiciunt: Nequissimi filij eorum, quasi nequissimorum nequissimi sint etiam filij. Et huc quoque alludens Ezechiel c. 16. Radix tua, & generatio tua de terra Canaan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Hettæa. Loquitur enim ibi de Judæis Hierusalem habitantibus, quibus parentes non erant eiusmodi, sed quia mores eorum imitabantur, eos dicit ab eis generatos. Et hoc Esdras sacer ille scriptor, non illepidis similitudinibus infinat lib. 4. c. 9. Qualis ager, talia & semina: & quales flores, tales & tinctura: qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis & cultura. Vtque alibi scribitur Matt. 7. atq; Luc. 6. non potest arbor mala, bonos fructus facere, neque arbor bona, malos fructus facere. Cuius sententiæ principium citat glof. in d. §. qui mancipia.

De eadem re.

ὄντε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδῳ φέρεται, ἄβ' ὑάκινθῳ
ὄνδ' ἐστὶν ἐκ ῥόδου τέννον ἐλευθέριον.

Non etenim è squilla rosa nascitur, aut hyacinthus, sed neque ab ancilla filius ingenuus.

Nec ab simili forma Horatius lib. Carminum iij. Ode item iij.

Fortes creantur fortibus & bonis.

Est in iuuenis, est in equis patrum

Virtus neque imbellem feroces

Progenerant aquile columbam.

5 Sed & sine figura huiusmodi sententiam, tanquam prouerbio celebrem, Euripides extulit apud Antonium Monachum, Melissæ tom. ij. cap. lxxix. & apud Stobæum cap. lxxxvij.

De eadem re. Prouerbum.

φθὺ φθὺ, παλαιὸς ἀνὴρ ὡς καλῶς ἔχει.
ὄνκ' ἂν γένοιτο χυρὸς ἐκ λακοῦ πατρὸς.

Id est,

Heu heu, vt illud dicitur ant rectè, probum Patre ab improbo non posse nasci filium.

Et apud eundem Stobæum cap. lxxxvj.

Τοσόνδ' ἐπὶ δ' α σωφρονούσῃ ἐπισαμαί,
Χρηστὸς δ' ὁμιλουῦν' εὐσεβῶν ἠσκησῆτα.

Γὰρ εἴ μ' ἂν ἐκ τοιοῦδ' σώματ' ἐκ λακοῦ
Γένοιτ' ἄρ' ἐδ' ἐς τὸ π' ἂν πῖδοι ποτέ.

Id est, vt vertit Gesnerus:

Hunc ego puerum tant a modestia præditum noui,

Et cum bonis conuersando pietatem coluisse.

Quo pacto igitur ex tali homine malus

Nasceretur: nullus hoc mihi persuaderebuntquam.

6 ¶ Et Aristoteles lib. Politicōn j.c.iiiij. ex quorundam sententia ait, Sicut ex hominibus hominem, & ex bestia bestiam, sic ex bonis bonum generari. Et lib. iij. c. viij. Consentaneum est (inquit) ex melioribus ortos, esse meliores. Et rursus in Præceptis Rhetorices de causis civilibus: Nemini est obscurum, qui ex bonis clarisque parentibus nati sunt, eos consentaneè fieri suis maioribus non dissimiles. Et lib. iij. Rhetoricorum ad Theodecten: Verisimile est (inquit) probum ex probis, & bene educatum, in probum virum euasisse. Et Cicero in Oratione pro Roscio Comædo: Nemo ex improbo patre probum filiū nasci posse existimaret. Et Fabius Quintilianus lib. v. de argumentis scribit, argumenta sæpe à persona, & genere esse duenda. Nam similes parentibus ac maioribus suis filij plerunq; creduntur, & nonnunquam ad honestè turpiterque viuendum inde causæ fluunt. Diogenes Cynicorum princeps, cum ebrium in foro vidisset, illius (inquit) pater ebrius fuit. Auctor Laërtius. In quam sententiam Martialis miratur, quod filia ebriosis, biberet aquam, cum inquit lib. vj. Epig. ad Catulum:

Miror, quod Bassi filia potat aquam.

7 ¶ Sūntque & in eam rem multa antiquis celebrata prouerbia: quale illud est, Mali corui, malum ouum. Cuius meminit Gellius libr. v. cap. x. Et illud Homericum, E quercu, è faxis natus, lib. Odyssæ xix.

Ὁ γὰρ ἀπὸ δρυὸς ἐστὶ παλαεφάτος, ὁ δὲ ἀπὸ πέτρης. Et lib. xxij. Iliados:

Ὁ μὲν πῶς νῦν δὴν ἀπὸ δρυὸς, ὁ δὲ ἀπὸ πέτρης.

Et Hesiodus lib. j. eius operis, cui titulum fecit, ἔργα ἡμέρας, id est, opera & dies, homines natos fingit ἐκ μελιῶν, id est, fraxinis, vt significet duritiem, & feritatem animorum. Vnde & illud Virgilianum lib. viij. Aeneidos:

Gensque virum truncis, & duro robore nata.

Quem secutus Ouidius in Epistola Didūs ad Aeneam,

Te lapis, & montes, innatæque rupibus altis

Roborate seuæ progenuere feræ.

Et Iuuenalis Satyr. vj. statim post principium:

Vivebant homines, qui duro robore nati, &c.

Et Statius Papinius lib. iij. Thebaïdos:

— O faxis nimirum & robore nati.

Vbi Laëtantius Grammaticus interpres scribit, ad originem conuenire animum.

Et idem autor lib. j. Sylvarum in Epithalamio Stellæ & Violantillæ:

— Duro nec enim ex adamante creati,

Sed tua turba sumus. —

Illud item Quintiliani, Generosioris arboris statim planta cum fructu. & alia id genus infinita. Illud quoque Theocriti Idyllio xvij.

Ἄρξτε πῶς καὶ συγγὲς λακῆς ἀνὰ θρημῶα λεαίνας.

λαίνας πῶς. — Id est, ex Eobani, vt reor, traductione:

Dure puer, quem crudeles peperere le. enæ, Saxeæ seuæ puer. —

Sed & illud Aristophanis in ea fabula, cui ὄρνιδες, id est, aues, titulus est, statim post principium,

Τὸν ἔωσαν ὄρνις ἐγγίνασθ' ἐκ τῶν ὀρνέων.

Hoc est,

Vruram progenuit auis ex auibus.

Varro autē vni ex Menippeis hunc titulum indidit, Patris est filius, ex qua Satyra illum citat Nonius Marcellus. Traditq; Philostratus in Aristide, Sophistā quempiam eo veluti prouerbio notasse Alexandrum, quod patris ambitionē imitaretur.

8 ¶ Ex quibus illud procedit, vt præsumatur filius esse eiusdem volūtatis, & affectus cum patre. l. si operum iudicio. D. de ope. libe. & ita dicit per illum text. Bal. in l. liberti. col. j. vers. op. iij. C. eo. & ante eum voluerat Bart. in tracta. de Guelphis & Gubellinis, colum. iij. vers. circa quartum, per not. in d. l. quisquis. C. ad leg. Iulii. Maiest. Propterea non inscienter Albert. Gand. in tracta. male. titu. de præsumpt. & iudicis dubi

dubitatis. col. iij. vers. præsumptio enim naturæ est, monet, vt parentum eius, qui accusatur, mores conspiciantur, vt proinde etiam sciamus, quibus sit ipse accusatus moribus. Nam qui bonos habuit parentes, bonus: qui malos, malus præsumitur, per aliquot ex iuribus suprâ citatis. Et pulchrè dicit Ang. in l. fugitiui. C. de ser. fug. quod ex eo quis præsumitur transiisse ad hostes, quod natus est ex progenie eo nomine infamata. & sequitur Barb. consi. 34. præclare optimus. col. xvij. versic. modò sacratissimus. lib. ij. & Io. Neuz. inter con. Alber. Bru. con. 12. patres comederrunt. col. x. Et hos quinque postremos versi. vt erant ante superiorem editionem, Chasseneus, fur ille manifestus, in suo Catalogo in 11. parte, confide. 25. reposuit.

Parentes rei accusati inspicied.

Chassenei furtum.

9 ¶ Nec tamen illud subtricebo, fuisse nonnullos improborum sceleratorumque patrum filios probissimos, vt è diuerso probissimorum improbissimos. Quis enim nescit illud Virgiliij libr. vij. Aen.

Contemptor Diuum Mexentius. —

Et tamen is habuit filium Lausum talem, qualem paulò post describit:

— Dignus qui letior esset

Imperijs, & cui pater haud Mexentius esset.

Sed tamen id adeò rarum est, vt non aliud quippiam magis. Et si scio apud Homerum libr. ij. Odyssæ, Mineruam illud grauitè dixisse:

παῦροι γὰρ οἱ πατέρες ὁμοίῳ πατρὶ πέλοισα.

Ὅι πλεονες λακῆς, παῦροι δὲ τε πατρὸς ἀρεῶς.

Quibus significatur, paucos virtutibus parentum respondere: plures autem illis peiores, paucos meliores esse.

10 ¶ At illud verissimum est, filias plerunque mores matrum repræsentare solere. Neque enim verisimile est, vt filia statim ab incunte ætate turpibus matris moribus imbuta, honestatem in grandiori ætate seædetur: ad quam tantum abfuit vt mater cohortaretur, vt etiam ab ea magis, & exemplo dehortaretur, & verbo. Id quod intellexit Iuuenalis scribens Satyr. vj.

Scilicet expectas, vt tradat mater honestos,

Aut alios mores, quàm quos habet? —

Et sequitur:

— Vtile porò

Filiolam turpi vetule producere turpem.

— Expectas vt non sit adultera, Layæ

Filia, que nunquàm maternos dicere mæchos

Tam citò, nec tanto poterit contexere cursu,

Vt non ter decies respiret? —

Et paulò post subdit:

Sic natura iubet: velocius, & citius nos

Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis

Cum subeant animos autoribus. —

Et Diuus Ambrosius lib. iij. de virginibus, loquens de Herodiade: Quid potuit filia de adultera matre discere, nisi damnum pudoris? Ideoque Ezechiel Propheta decantatissimus c. 16. Sicut (ait) mater, ita & filia eius. Et in hanc sententiam glos. in d. c. si quis cum militibus. vj. q. j. adducit versum vulgarem,

Insequitur leuiter filia matris iter.

Vnde & Virgilius in Bucolicis Ecloga j.

Sic canibus catulos similes, sic matribus hædos Noram.

Cuius autoritate Columella lib. iij. rei rusticæ, Nihil (inquit) dubium, quin ipsa natura sobolem matri similem esse voluerit. In idque alia quædam scribit, trahitque etiam ad vineta.

11 ¶ Et huc quoque respicit, quod scribit Horatius lib. ij. Carminum, Ode iij. — Neque sic fidelem Sic lucro aduersam potuisse nasci Matre pudenda. Quasi diceret, talis non esset, si matre impudica nata fuisset.

De eadem re.